

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра англійської філології та перекладу

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В. о. завідувача кафедри англійської філології та перекладу

Тетяна ЗУБЕНКО

“ ” 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

на тему: **ЕКФРАСТИЧНА ОБРАЗНІСТЬ РОМАНУ ОСКАРА УАЙЛЬДА
«ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ» У ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
Р. ДОЦЕНКА**

Керівник: д. ф. н., професор
Даниленко Ірина Іванівна
(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: д. ф., доцент
Животовська Тетяна Георгіївна
(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконала: студентка VI курсу групи 641 МЗ
Колосюк Вікторія Олександрівна
(П.І.Б.)

Спеціальності: 035 «Філологія»
(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Сучасна англійська мовна комунікація і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет філології
Кафедра, циклова комісія	кафедра англійської філології та перекладу
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	035 «Філологія»
ОПП / ОНП	«Сучасна англійська мовна комунікація і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

англійської філології та перекладу

_____ Тетяна ЗУБЕНКО

“ ” _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Колосюк Вікторії Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Екфрастична образність роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» у перекладацькій інтерпретації Ростислава Доценка

керівник роботи: Даниленко Ірина Іванівна, д. ф. н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від
«25» вересня 2024 року № 245.

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) «22 листопада 2024 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури, додатки (якщо є).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) згідно з планом кваліфікаційної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) не планується.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Даниленко І. І.		
Розділ 1	Даниленко І. І.		
Розділ 2	Даниленко І. І.		
Розділ 3	Даниленко І. І.		
Висновки	Даниленко І. І.		

7. Дата видачі завдання 26.09.2024**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Вступ до кваліфікаційної роботи	вересень 2024	
2.	Розділ 1. Екфразис і його роль у літературі	жовтень 2024	
3	Розділ 2. Стилiстичні особливості роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея»	жовтень 2024	
4	Розділ 3. Екфрастичні образи роману «Портрет Доріана Грея» у перекладацькій рецепції Р. Доценка		
5.	Висновки	листопад 2024	
6.	Переддипломна практика	07.10 – 20.10. 2024	
7.	Оформлення списку використаних джерел та літератури, додатків	листопад 2024	
8.	Попередній захист	13.11.2024	
9.	Рецензія на дипломну роботу	02.12.2024	
10	Захист дипломної роботи	17.12 2024	

Студент

_____ (підпис)

Колосюк В. О.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Даниленко І. І.

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЕКФРАЗИС ТА ЙОГО РОЛЬ У ЛІТЕРАТУРІ	
1.1 Екфразис як явище: зміст поняття та історія розвитку.....	9
1.2.Екфразис у художній літературі: місце і функції.....	13
РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»	
2.1. Специфіка художньої образності Оскара Уайльда у світлі його естетичних поглядів.....	19
2.2.Стилістичні засоби та прийоми у романі «Портрет Доріана Грея».....	26
РОЗДІЛ 3. ЕКФРАСТИЧНІ ОБРАЗИ РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ» У ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ РЕЦЕПЦІЇ Р. ДОЦЕНКА	
3.1. «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда в українських перекладах. Місце перекладу Р. Доценка серед них.....	35
3.2.Типологія екфразисів у романі О. Уайльда.....	45
3.3. Прийоми перекодування екфрастичної образності уайльдівського роману засобами української мови у перекладі Ростислава Доценка.....	50
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Проблема екфрастичної образності у художніх текстах є надзвичайно актуальною в сучасних літературознавчих дослідженнях, оскільки екфразис як засіб відображення візуальних образів у словесній формі посилює естетичний вплив. Екфразис, як літературний прийом опису творів мистецтва в тексті, привертає увагу багатьох дослідників, оскільки дозволяє глибше зануритися у взаємодію різних мистецьких форм і допомагає читачам візуалізувати невидиме. Особливе значення екфрастична образність набуває в літературі, де опис мистецьких об'єктів відіграє важливу роль у створенні художнього світу твору, розширюючи його значення та збагачуючи інтерпретаційні можливості. Значний внесок у дослідження екфразису зробили такі науковці, як Джеймс Хеффернан, який у своїй праці «*Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*» детально розглядає поетику екфразису від античності до сучасності [46]. Його дослідження стало одним з найважливіших для розуміння розвитку екфрастичної образності у світовій літературі. Прихильниця екфразису Леся Генералюк запропонувала вважати визначальною ознакою екфразису наявність чи відсутність відповідника у сфері візуальної культури, а також такі чинники, як опис-показування, «авторизована ідентифікація з конкретним твором/митцем чи інший інтертекстуальний маркер, поданий автором» [13]. Подібні спроби чіткішої дефініції екфразису є новими в літературознавстві й відбивають тенденцію до терміно логічної чіткості. Її робота підкреслює важливість екфрастичних елементів для створення образності у текстах та поглиблення зв'язку між мистецькими «Екфразис, стверджує Леся Генералюк, має більше інформативно-сенсуальних параметрів, аніж артефакт, ураховуючи й те, що будь-який твір пластичних мистецтв «всією фактурою, кольоровою гамою, конфігурацією ліній творить мета форичний ансамбль, що репрезентує зміст вищого рівня, незалежно від предмета зображення» [46, с. 199-214]. Цей прийом дозволяє автору не лише збагачувати зміст і естетику твору, але й

створювати глибокі метафоричні та символічні зв'язки між мистецтвом і життям персонажів.

Роман О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» є класичним прикладом літератури, в якій екфразис відіграє ключову роль, допомагаючи краще зрозуміти художню мету автора та його бачення світу. Серед сучасних дослідників, які глибоко вивчали цей твір, можна згадати Річарда Елмана, чия книга «Oscar Wilde» стала класичним дослідженням життя і творчості Уайльда та окремо розглядає символіку й художні прийоми, втілені в «Портреті Доріана Грея» [43]. Цей прийом дозволяє О. Уайльду не лише збагачувати зміст і естетику свого роману, але й створювати глибокі метафоричні та символічні зв'язки між мистецтвом і життям власних персонажів. Відтворення таких образів під час процесу перекладу вимагає від кожного перекладача високого рівня майстерності та стилістичного чуття. Інша вагома робота належить Ніколасу Франкелю, який у книзі «Oscar Wilde's Decorated Books» аналізує візуальну символіку творів Уайльда, підкреслюючи значення естетичних елементів та роль мистецтва в сюжеті роману [44].

Ця дипломна робота присвячена дослідженню екфрастичної образності у романі О. Уайльда та її інтерпретації в українському перекладі Р. Доценка. Увага приділяється саме стилістичним аспектам перекладу, які дозволяють зберегти оригінальну естетику та художню виразність твору. Оскільки «Портрет Доріана Грея» містить багато відсилочок до мистецтва, передача таких екфрастичних образів є важливою складовою адекватного відтворення авторської ідеї. Особливий інтерес становить аналіз стилістичних прийомів, використаних Романом Доценком для відображення візуальних образів, а також дослідження, як ці прийоми впливають на сприйняття тексту українською аудиторією.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого вивчення взаємодії між літературними текстами та візуальними мистецтвами, а також ролі перекладача у збереженні цієї взаємодії в іншомовному контексті.

Мета дослідження – виявити семантико-стилістичні особливості екфразистичної образності роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» в українському перекладі Р. Доценка. Дослідження спрямоване на визначення специфіки перекладацької інтерпретації екфразистичних (візуальних) елементів художнього світу роману і виявлення того, як стилістичні рішення перекладача впливають на збереження ідейного змісту та художньої цілісності англійського твору в українському перекладі.

Основні завдання дослідження:

1. Уточнити суть явища екфразису як художнього прийому у літературі, його роль у формуванні літературно-художньої образності, історію дослідження.
2. З'ясувати місце та роль екфразистичної образності в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» у світлі ідейно-художнього задуму англійського автора.
3. Осмислити історію та загальні особливості україномовного перекладу Р. Доценка.
4. Виявити семантико-стилістичні прийоми, використані перекладачем, для перекодування екфразистичних образів інокультурного художнього світу для українського читача.

Матеріалом дослідження є роман О. Уайльда «The Picture of Dorian Gray» (1890) в українському перекладі Р. Доценка («Портрет Доріана Грея», 1968).

Об'єктом дослідження є екфразистична образність у романі О. Уайльда «The Picture of Dorian Gray» (1890) у перекладацькій рецепції Р. Доценка.

Предметом дослідження є специфіка перекодування українською мовою екфразистичної образності роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда перекладачем Р. Доценком, з акцентом на тих мовно-стилістичних засобах і

прийомах, які були використані ним для слушного відтворення візуальних елементів інокультурного художнього тексту.

Методи дослідження. Мета і завдання роботи зумовили комплексний підхід до вивчення теми з використанням різних методів. *Компаративний підхід* (з використанням *порівняльно-історичного* та *порівняльно-типологічного* методів) було використано для семантико-стилістичного зіставлення екфрастичних образів в оригінальному та перекладному текстах роману. *Інтермедіальний аналіз*, який допомагає розкрити особливості зв'язку літератури з візуальними видами мистецтва. *Структурно-семантичний аналіз* – для вивчення місця візуальної образності у структурі роману та її зв'язку із загальною семантикою твору. *Стилістичний аналіз* для вивчення зв'язку між екфразисом, загальною художньою структурою роману та для дослідження засобів виразності й перекладацьких рішень, що використовуються для передачі екфрастичних елементів. *Культурно-історичний метод* – для досягнення національних особливостей, що мають значення під час адаптації інокультурного художнього дискурсу засобами рідної мови.

Наукова новизна. Подана до захисту робота акцентує увагу на аспекті, який ще не ставав предметом докладного наукового висвітлення, а саме – на комплексному, компаративному дослідженні екфрастичної образності роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» у її перекладацькій інтерпретації Р. Доценком. Це, по-перше, допомагає поглибити уявлення про перекладацьку майстерність Р. Доценка, оцінюючи ефективність стилістичних рішень перекладача для досягнення художньої відповідності оригіналу; по-друге, наше дослідження сприяє уточненню естетичної значимості екфрастичної образності у літературно-художньому світі роману О. Уайльда.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних, списку використаних джерел із 60 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи становить 78 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЕКФРАЗИС ТА ЙОГО РОЛЬ У ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Екфразис як явище: зміст поняття та історія розвитку

Екфразис є літературним прийомом, що полягає в словесному описі твору мистецтва у тексті. У межах цієї роботи екфразис розглядатиметься саме як прийом, що служить для створення художньої образності та підсилення естетичного впливу літературного твору на читача. Для уточнення цього визначення звернімося до класичного дослідження Джеймса Хеффернана «Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery», де він визначає екфразис як «вербальне зображення візуального мистецтва» [46]. Хеффернан підкреслює, що екфразис – це не лише опис, але й спосіб діалогу між текстом і образом, який дозволяє автору розширити межі художнього світу твору. Метою екфразиса є передання візуального зображення, емоційних вражень героїв та символічного значення художнього твору, наприклад картини, скульптури, архітектури і т.д. Екфразис допомагає письменникам та читачам створити зв'язок між візуалізацією та літературним мистецтвом, дозволяючи «побачити» твір мистецтва та відчутти його вплив. Екфразис має різні функції, такі як опис зображення, його інтерпретація. Також екфразис може бути використаним для передачі емоцій персонажів або для зображення твору мистецтва як метафори чи символу, який допомагає розкрити тему літературного твору.

Екфразис (від грецького ἐκφράζω – «описую») – це важливий літературознавчий термін, вид словесної репрезентації візуального мистецтва. За допомогою цього письменник має змогу не лише передати візуальну складову читачу, але й передати емоційне та символічне значення твору. Екфразис знаходе себе в різних формах мистецтва – від живопису до фотографії. Термін «екфразис» спочатку був використаний класичними грецькими риториками для визначення опису з великим візуальним змістом. Воно визначалося як опис об'єкта, що може викликати певні образи в уяві читача. Екфразис, будучи частиною грецької культури, вважався неодмінною

складовою риторики. Грецькі студенти, готуючись до публічного виступу з промовами, могли використовувати посібники, що були відомі як *progymnasmata*. Вони розбивали мистецтво переконування на керовані частини, кожна з яких стосувалася вивчення риторики в цілому. В данному контексті екфразис виступав як ефективна техніка спілкування в громадському та суспільному житті в грецькій історії.

Як вважав Цицерон, один із найвидатніших римських ораторів і стилістів прози, ефективність комунікації полягала в створенні образів у свідомості слухачів шляхом правильного використання слів. Цицерон радив своїм учням пам'ятати, як ефективно використовувати слова та порівняння. Поняття екфразису походить зі стародавньої грецької риторики, де воно використовувалося для позначення майстерного, барвистого опису, здатного викликати у читача чи слухача образи і враження настільки яскраво, що вони набували реальності у свідомості. Зокрема, в античній літературі екфразис служив засобом створення ефекту присутності та заглиблення у зображуване. Одним із найвідоміших прикладів екфразису в античності є опис щита Ахілла в епічній поемі Гомера «Іліада» [15], де поет детально описує зображення на щиті, які створюють картину соціальних та природних явищ.

Екфразис не є просто описом предмета або картини. Це складна форма творчої взаємодії між автором і об'єктом мистецтва, яка дозволяє створити глибшу рефлексію, показати не лише зовнішній вигляд об'єкта, але й його емоційний, психологічний або метафізичний зміст. Через екфразис письменник може привнести нове бачення і значення в уже існуючий образ, що дозволяє йому розширити горизонти сприйняття твору мистецтва. У літературі екфразис часто набуває форми діалогу між текстом і мистецтвом, де візуальний твір виступає не лише як об'єкт опису, але й як стимул для роздумів, емоційних переживань або навіть філософських пошуків. Це може бути описом портрета, скульптури або іншого твору мистецтва, який стає важливим елементом загальної тематики твору.

Античні екфразиси не були окремим літературним жанром. Вони могли бути відступами від основного оповідання у формах елегії, епітафії або епіграми. Пізніше екфразиси могли з'являтися в тексті у вигляді описів знаменитих або уявних творів мистецтва. Термін «екфразис» було придумано давно, його походження сягає часу самої Античності. Спочатку «екфразисом» називалися вправи ораторів, які являли собою описи творів образотворчого мистецтва, скульптури або картини. Є й інша версія значення екфразису у ті часи, наприклад, так позначався будь-який опис. У такий спосіб оратори тренували здатність докладно, яскраво, цікаво та швидко описати словом побачене так, щоб його можна було легко уявити. Через деякий час «екфразис» почав ставати найціннішим явищем та перетворюватися на літературний жанр. Прикладом є трактат Філострата Старшого під назвою «Картини» [54]. Він складається з описів вигаданих картин, побачених автором у Неаполі.

Другий пік художнього використання екфразису припадає на епоху Відродження. З розвитком літератури екфразис еволюціонував і набув нових форм. У добу Відродження мистецтво і література стали тісно переплітатися, що сприяло розширенню використання екфразису. Письменники, які отримували натхнення з творів візуального мистецтва, могли включати їх описи до своїх текстів як засіб збагачення естетичного досвіду читача. Наприклад, у творах Данте, Боккаччо, Шекспіра часто зустрічаються описи художніх полотен, скульптур та інших витворів мистецтва.

У XIX-XX століттях екфразис отримав новий поштовх до розвитку завдяки модернізму та постмодернізму. Письменники цих епох використовували екфразис не лише для опису мистецьких творів, але й для дослідження взаємодії між словом і образом, питання інтермедіальності. Екфразис почав виконувати метатекстуальну функцію, коли художні описи у тексті ставали способом роздумів над самою природою мистецтва та його інтерпретації. Якщо дотримуватись техніки екфразису, можна допомогти особистій пам'яті зберегти історію та культуру за допомогою візуального

художнього вираження. Варіація цього художнього вираження може бути різноманітна – графіка, каліграфія, фотографія, живопис, комп'ютерна графіка і т. д. Графічні романи однаково поєднують текст і зображення, щоб передати оповідь. За словами Леоніда Геллера, «екфразис – це жанр словесності у вигляді вистави, окремих чи зібраних у галереях творів образотворчого мистецтва, жанр, канонізований «Картинами» Філострата» [54].

Екфразис може мати різні форми та функції залежно від жанру літератури, в якому він застосовується. Екфразис у поезії часто був основним засобом вираження глибоких емоцій і роздумів особистості. Як приклад можна навести вірш Джона Кітса «Ode on a Grecian Urn», в якому автор описує античну вазу [55]. Завдяки цьому опису вона стає символом вічності, краси та мистецтва. Опис вази виступає метафорою нерухомості і ідеальної краси в контексті людського існування. У прозових творах екфразис може бути складовою сюжету або служити для розкриття характерів. У романі О. Уайльда екфразистичний образ портрета головного героя виступає не лише як опис мистецького твору, але є метафорою внутрішнього світу героя, що змінюється з кожним його моральним падінням. Цей образ є важливим елементом розвитку сюжету, показуючи поступову деградацію персонажа. У драмі екфразис також виконує функцію символічного відображення внутрішнього стану героїв або загальних тем. У класичній трагедії екфразистичні описи предметів можуть ставати метафорами трагедії героїв. Екфразис також може виконувати метафоричну функцію, коли опис мистецтва може виступати як символ або метафора для іншого змісту у тексті. Описи картин чи скульптур у деяких літературних творах можуть відображати внутрішні переживання героїв або теми, що розвиваються в творі.

Таким чином, екфразис у сучасних дослідженнях розглядається як багатоаспектне і поліфункціональне явище, яке досліджується через різні аспекти в контексті художніх творів. У багатьох роботах типологізація екфразису може проводитися на основі матеріалу творчості якогось

письменника, проте багато дослідників звертають увагу і на загальні властивості екфразису який виступає у ролі процесу поєднання у вербальному дискурсі іконічних та знакових образів. Інтерес до екфразису обумовлений тим, що зростає значення візуальності у культурі наших часів, адже життя звичайної людини повсюдно супроводжується візуальними образами і знаками, часом досить химерно з'єднаними з текстами.

У сучасних літературознавчих дослідженнях все помітніше проявляються ознаки цієї тенденції. Екфразис, на відміну від пейзажного опису, більш тісно пов'язаний з сюжетними колізіями літературного виробництва, що часто має в ньому сюжетоутворювальне значення. Необхідно зазначити таку властивість екфразису, як його здатність поживлення зображеного в словесній формі. Ця важлива якість має безпосереднє відношення до наратологічної сфери літературного твору. Фактом дійсності автор розширює рамки художнього світу створюваного, їм твори, робить межі між мистецтвом і реальністю менш контрастними.

1.2. Екфразис у художній літературі: місце й функції

Екфразис у художній літературі має багато функцій, одна з яких – це інтерпретативна. Використовуючи екфразис, письменник може запропонувати свою інтерпретацію твору мистецтва, виділяючи важливі аспекти або наділяючи зображене новим значенням. «Спільна уява художника і глядача як би зупиняє час, вихоплюючи об'єкт зображення з його течії (конкретного місця та часу його фізичного буття), і переносить у метафізичні виміри» [24]. Така взаємодія з мистецьким об'єктом дозволяє письменнику висловити власне бачення не тільки твору, але й ширших культурних чи соціальних контекстів. Друга функція, яку виконує екфразис, це емоційна та естетична. Екфразис часто передає не тільки сам твір мистецтва, але й емоції, які він викликає у персонажів або наратора. Таким чином, він стає засобом естетичного впливу

на читача, передаючи емоційний стан або настрої. Екфразис має чотири важливі функції у літературі:

I. *Емоційний вираз*. Описуючи мистецький твір, письменник може виразити свої емоції, створити певний настрій або атмосферу. Це дозволяє читачеві відчувати глибину переживань, яку автор вкладає в опис.

II. *Поглиблення змісту*. Через екфразис твір мистецтва не просто описується, а інтегрується в контекст літературного твору, розкриваючи його багатозначність, філософські або моральні аспекти. Наприклад, в екфрастичних описах може йтися не лише про зовнішність об'єкта, а й про його символічне значення.

III. *Розкриття теми*. Оскільки екфразис часто є описом об'єкта мистецтва, що втілює певну ідею або естетичну концепцію, він може служити засобом розкриття основних тем твору, таких як природа краси, мистецтва, моралі чи ідеалів.

IV. *Мистецький ефект*. Використання екфрастичного опису дозволяє письменникам створювати нові, унікальні мистецькі ефекти, поєднуючи два різних світи — візуальний і словесний. Це дозволяє розширювати можливості літературної творчості, збагачуючи її новими образами і метафорами.

Екфразис також є засобом включення до тексту культурних і мистецьких реалій певної епохи. Описуючи твір мистецтва, автор одночасно репрезентує ідеї, цінності, естетичні смаки часу, в якому цей твір було створено. Найчастіше можна побачити екфразис у тих літературних творах, де однією з основних тем є тема мистецтва. Саме в таких творах артефакти не лише є відображенням характерного фону дії, але можуть також виступати в ролі сюжетобразного фактора. Описи творів образотворчого мистецтва даються

читачам найчастіше через призму сприйняття героя, що їх споглядає і, що ще важливіше, переживає як явище своєї духовної екзистенції. Часом таке зіткнення героя з прекрасним стає одним із ключових моментів життя героя, як, наприклад, в романі «Портрет Доріана Грея». Основною функцією екфразису є опис твору мистецтва або сцен із використанням словесних засобів. За допомогою екфразису письменник переносить читача до візуального світу, надаючи йому змогу «побачити» зображене, не виходячи за межі тексту

У літературі виділяють різні типи екфразису залежно від його форми та функції:

I. *Прямий екфразис*. Це найбільш класична форма екфразису, яка передбачає прямий опис конкретного твору мистецтва. Наприклад, це може бути детальний опис картини або скульптури, який дозволяє читачу створити уявлення про її вигляд та значення. У романі білоруського письменника В. Короткевича «Не можна забути» читач може побачити використання екфразису на моменті, коли герой Гринкевич, прийшовши на лекцію, описує побачене: «в аудиторії було зовсім темно. На стіні, у світлому чотирикутнику, плавало відображення одного з рельєфів Пергамського вівтаря. Битва богів із титанами» [13, с. 81].

II. *Непрямий екфразис*. У цьому випадку твір мистецтва згадується опосередковано, через реакції персонажів або їхні роздуми про цей твір. Опис самого об'єкта може бути мінімальним, але акцент робиться на його вплив на сюжет чи емоційний стан героїв. Приклад непрямого екфразису можна знайти в романі Марселя Пруста «У пошуках втраченого часу» (фр. «À la recherche du temps perdu»). У цьому творі Пруст не описує конкретний твір мистецтва, але через роздуми і враження головного героя Марселя про картину або музику він передає сутність мистецького твору. Наприклад, у сцені, де головний герой слухає сонату Вентейля, Пруст описує не саму музику, а те, як вона впливає на внутрішній стан і почуття персонажів. «Ця перша маленька фраза — солодка,

ритмічна, таємнича — розливалася в душі, мов подих на небі під час ночі, що змінює обриси, надає речам інше обличчя, інше значення, світлість. Поступово з неї виникала мелодія, що звучала, як голос таємничої істоти, котра звертається прямо до серця» [56, р. 43]. У наведеному фрагменті автор не дає конкретних деталей музичного твору, але завдяки суб'єктивному переживанню героїв він створює уявлення про музику, її емоційний і духовний вплив.

III. *Динамічний екфразис*. Такий екфразис намагається не просто описати статичний твір мистецтва, а й передати його рух, внутрішню динаміку. Це може бути актуально для опису скульптур, які, хоч і нерухомі, створюють відчуття дії. Прикладом динамічного екфразису є описи знаменитих, іноді уявних, творів мистецтва у формах епітафій та епіграм. Наприклад, опис зображень, які знаходяться на золотому Щиті Ахілла в XVIII-й пісні «Іліади» Гомера, де в 130 рядках (478-609) описано, що буде зображено на щиті:

Молот узяв величезний, тримаючи в лівій обценьки.
 Приготував він насамперед щит — міцний і великий,
 Гарно оздоблений всюди, ще й викував обід потрійний,
 Ясноблискучий, та ззаду посріблений ремінь приладив.
 Щит той з п'ятьох був шарів шкіряних, а поверх він багато
 Вирізьбив різних оздоб, до дрібниць все продумавши тонко.
 Вирізьбив ще на щиті він для смертних людей два прекрасні
 Міста. В одному із них — весілля та учти справляють,
 Юних дівчат при світлі ясних смолоскипів виводять
 З їхніх світлиць і ведуть через місто під співи весільні.
 Жваво кружляють в танку юнаки, і лунають довкола
 Флейти й формінги дзвінки, а жінки, стоячи на порозі
 Власних осель, на юні веселоці з подивом зирять.
 Сила народу на площі міській гомоніла. Знялась там
 Буча бурхлива — двоє мужів про пеню сперечались
 За чоловіка убитого. Клявся один при народі,

Що заплатив, а той — заперечував це при народі.

Врешті звернулись вони до судді, щоб зваду скінчити.

Гомін стояв навкруги: свого підтримував кожен.

Люд вгамувати старались окличники. Колом священним [15].

Це інноваційний тип екфразису, в якому поет створює фіктивний твір мистецтва, описуючи його так, наче він існує насправді. Такий прийом дозволяє автору додатково поглибити ігровий характер тексту або створити новий простір для інтерпретацій. Досить часто об'єктом екфразисного опису у літературному творі стає портрет як жанр живопису. Ці описи певним чином співвідносяться з портретними характеристиками героїв. Загальне для всіх видів портретування (і в образотворчому мистецтві, і в літературі) – це сконцентрованість на особистості людини, індивідуума. Загальне проявляється й у прийомах зображення у вербальному тексті людей, вже раніше зображених на мальовничому полотні, і персонажів, що населяють художній світ літературного твору. У якомусь сенсі зображені на мальовничих портретах, піддаючись вторинному зображенню в текстовому просторі, стають в один ряд з персонажами літературного твору, включаються до сюжету, охоплюються наративом. Екфразис займає особливе місце у літературних творах, присвячених власне темі образотворчого мистецтва, життя та творчості художників. Варто зауважити, що естетичні пріоритети самого письменника, його ставлення до певного творчого методу та художнього спрямування можуть досить рельєфно проявитися саме тоді, коли він розмірковує над прийомами та засобами вираження, характерними для інших видів мистецтва.

У сучасній художній літературі екфразис продовжує відігравати важливу роль, хоча його форма і зміст значно розширилися. Письменники використовують екфразис не тільки для опису класичних витворів мистецтва, але й для включення в текст медіакультурних об'єктів, таких як фільми, фотографії, інсталяції. Це відкриває нові горизонти для дослідження взаємодії різних видів мистецтва і ролі візуальних образів у сучасному світі. Отже,

екфрасис у літературі виступає важливим інструментом, що дозволяє автору створювати багатопланові образи та поглиблювати зміст твору. Використовуючи екфрасис, письменник не лише збагачує текст візуальними й емоційними деталями, але й вибудовує міжмистецький діалог, залучаючи до літературного контексту елементи інших видів мистецтва, таких як живопис, скульптура чи музика. Це надає тексту нових смислових відтінків та дозволяє читачеві глибше проникнути у внутрішній світ персонажів і самого автора. Екфрасис стає засобом створення ефекту «бачення» через слово, розширюючи межі літературного сприйняття та підкреслюючи взаємозв'язок мистецтва й літератури.

РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

2.1. Специфіка художньої образності Оскара Уайльда у світлі його естетичних поглядів

Образ визначається як суб'єктивний феномен. Він може виникнути завдяки предметно-практичній, мислительній та сенсорно-перцептивній діяльності, що становить цілісне інтегральне відображення дійсності. В ньому можуть бути представлені основні перцептивні категорії, такі як простір, колір, рух і т.д. Образність є чуттєвою формою психічного явища, що містить в ідеальному плані просторову організацію та часову динаміку, вона є суб'єктивною картиною світу чи його фрагментів, включаючи самого суб'єкта, інших людей, просторове оточення і часову послідовність подій. В етимології термін «образ» асоціюється з наочністю і викликає думки про зовнішній вигляд предмета чи явища. Якщо розглядати образ як багатоступеневе опосередковане відтворення дійсності, слід зосередитися на розкритті сутності самого процесу відображення. Термін «відображення» становить змістовний результат у вигляді психічного образу, який відповідає сутності об'єкта і може проявлятися як у формі наукового поняття, так і художньої інтуїції [61, с. 392].

У творчості Оскара Уайльда образність є однією з ключових елементів його стилю. Саме завдяки їй можна створити враження багат шаровості і символічного підтексту, завдяки чому твори цього автора набувають особливої естетичної та емоційної глибини. Образність є художнім засобом, на меті якого стоїть завдання викликати в уяві читача яскраві, насичені емоціями картини за допомогою метафор, порівнянь, символів, епітетів та інших художніх засобів. Це особливий спосіб представлення ідей, що дозволяє глибше передати відчуття, характер героїв, атмосферу твору.

У «Портреті Доріана Грея» образність зумовлює не лише візуальне враження, але також надає читачам можливість інтерпретувати глибші моральні дилеми героїв, відкриваючи для себе глибину контекстів. О. Уайльд є одним із провідних представників естетизму – літературного напрямку, що ставив на чільне місце красу та мистецтво як самодостатні цінності. О. Уайльд вважав, що мистецтво повинно існувати не для моралі, а для насолоди й естетичного задоволення. Основним принципом власної творчості О. Уайльд проголосив «цілковиту творчу свободу митця», але при цьому автор стверджував, що мистецтво «не можна вважати зовнішнім мірилом схожості з дійсністю. Воно скоріше покривало, ніж дзеркало» [57, с. 32].

В історії світової літератури О. Уайльд називався співцем прекрасного, був шанувальником усього естетично довершеного в житті та мистецтві. У його творчості можна чітко прослідити за розвитком формування своєрідної теорії естетизму. Митець розглядав цю теорію як протиставлення бездуховному й недосконалому світові, а основні ідеї цієї теорії О. Уайльда можна побачити в лекціях «Відродження англійського мистецтва» (1882), а згодом в інших працях письменника: «Пензель, перо й отрута» (1889), «Істина масок» (1889), «Занепад мистецтва брехні», «Критик як художник» (1890), об'єднаних у книжку під назвою «Задуми» в 1891 р. Особливе місце в розробленні теорії естетизму О. Уайльда посідають художні твори «Портрет У. Г.» (1889), «Щасливий принц» (1888), «Хлопчик-Зірка» (1889), «Портрет Доріана Грея» (1890). О. Уайльд та його послідовники висунули до мистецтва вимогу — відтворювати життя за законами краси, а не копіювання. Мистецтво покликане створити новий світ, що не повторює реальний, а який вигадує митець. Це положення естетизму було спрямоване проти реалістичної літератури й відкривало нові перспективи для художників.

Найбільш суперечливими положеннями естетизму О. Уайльда були принципи заперечення моральності й ідейності мистецтва. На переконання письменника, мистецтво байдуже до морального та неморального, воно вище

за життя й «може мати мораль за прислужницю, але саме ніколи не стане її слугою», бо принципи мистецтва вічні, а принципи моралі змінюються з плином часу. Є декілька видів образних явищ:

- 1) образ сприйняття – відображення в ідеальному плані зовнішнього об'єкта (сцени), яке впливає на органи чуттів;
- 2) образ уяви – вигаданий образ, який поданий в уявленні;
- 3) після-образ – модифіковане довільне сприйняття об'єкта, що уявляється і який нещодавно розглядався при суворому нерухомому погляді;
- 4) ейдетичний образ – чітке, повне і детальне уявлення об'єкта (сцени) протягом певного часу після припинення його розгляду, відрізняється від після-образу незалежністю від руху очей та стабільністю в часі;
- 5) фосфени – спонтанні світлові відчуття;
- 6) фантом – відчуття втраченої частини тіла;
- 7) галюцинація – ілюзорне сприйняття предмета, який реально відсутній, суб'єктивно невіддільне від образу сприйняття.

Великою мірою образно мислити означає мислити асоціативно, метафорично. Значення асоціацій з погляду розвитку образного мислення визначається тим, що через них ніби виявляються певні ціннісні орієнтації, смисли, настанови тієї чи іншої особистості. Асоціації опосередковують зв'язок образу з об'єктивною дійсністю, встановлюючи його співвідношення з різноманітними явищами. У процесі образного мислення асоціації виконують роль посередника між первинним образом (образом сприйняття) та наступними етапами його осмислення, становлять ніби перехідний момент від чуттєвого ступеня засвоєння образного змісту предмета чи явища до раціонального.

Образність може бути розглянута в системі природи художнього тексту. На рівні пізнання людини та усвідомлення особистістю власної природи тексту

може виникнути категорія образності. Саме цю категорію варто розглядати через призму когезії. Слово «когезія» походить від англійського cohesion – поєднання, воно являє собою особливий вид зв'язку, що забезпечує логічну послідовність. Ця послідовність може бути темпоральна або просторова. Цей зв'язок позначає взаємозалежність окремих повідомлень, фактів, дій тощо. Існують різні форми когезії, серед них асоціативні та образні. Істотними ознаками образності є яскравість, метафоричність, багатство (різноманітність) використовуваних засобів, точність, оригінальність (самостійність), цілеспрямованість тощо.

У лінгвістичній науці розрізняють потенційну, евідентну (очевидну) і художню образність. Потенційна образність виступає як чуттєво-образний елемент слова, що перебуває в притаєній позиції та збуджується лише за певних умов. Потенційна образність виявляється безпосередньо не в самому слові, а в поєднанні слів. Дослідники-мовознавці, серед яких – В. В. Виноградов, Е. М. Головін, О. І. Єфимов та ін., а вбачають в евідентній образності передусім первинну властивість слів. Художня образність визначається відповідно до уявлення про мову художнього твору як цілісну систему, кожний елемент якої естетично значущий, образно зумовлений, мотивований образним змістом цілого.

У літературознавстві таке поняття як «образність» належить до широковживаних, де його розглядають як «властивість літературного мовлення подавати інформацію в яскравій, оригінальній формі; застосування особливих словосполучень, що підсилюють семантичні поля додатковими експресивними та емоційними нюансами»[40]. Це поняття пов'язане з «образом» – універсальною категорією і важливою одиницею філософії, психології, літературознавства, лексикології, лінгвостилістики і т. д. Засобами образності художнього тексту є тропи, стилістичні фігури, символи, алегорії, а також звукопис, тобто повтори та звуконаслідування, фразеологізми. Саме поняття образності реалізує певну ідею та актуалізує чуттєве сприймання

інформації, збуджує уяву. Образність може виникати на основі уявлення, яке було породжене конкретно-чуттєвим сприйманням. О. Потебня вважав, що за походженням усі значення в мові образні і кожне з них згодом може стати безобразним, тобто стертись. «Обидва стани слова, образність і безобразність, однаково природні», — писав О. Потебня. Він розрізняв пізнавальний образ, тобто звичний, який може формуватися у людини конкретно-чуттєвим сприйманням, уявленням, бути знімком реальних речей, та художній образ, що може сформуватися на основі багатоманітності зв'язків, які виникають у свідомості через зчеплення уявлень та думок, через актуалізацію якоїсь ознаки та деталі. Наприклад в оповіданні А. Головка «Пилипко» ми знайомимося з образом головного героя Пилипка як селянської дитини, що починається з поетичного заспіву: «У нього очі, наче волошки в житі А над ними з-під драного картузика волосся — білявими житніми колосками. Це — Пилипко» [17, с. 1]. Як ми можемо побачити, центром портретного опису є реалії селянського життя, які оточують головного героя, але актуалізованими є волошки в житі, їх колір та біляві житні колоски.

У байках і казках, одна з яких це «Щасливий принц» в перекладі Ілько Корунця і Тетяни Некряч, Уайльд майстерно використовує епітети та символічні образи. У «Щасливому принці» золоті прикраси та коштовності на статуйі принца символізують матеріальні блага, які принц віддає бідним, тим самим показуючи ідею самопожертви. У казці О. Уайльда «Щасливий принц» образність відіграє важливу роль у створенні емоційної глибини та символічного значення твору, наприклад, при описі статуї: «На високій колоні стриміла над містом статуя Щасливого Принца. Він був зверху донизу покритий тонесенькими листочками щирого золота. Замість очей у Принца сяяли два сапфіри, а на руків'ї шпаги пламенів великий рубін. Усі були в захваті від Принца» [25, с. 10]. Цей опис втілює образ краси й величі, яка водночас контрастує з внутрішнім стражданням Принца. Матеріальні блага підкреслюють не тільки його зовнішню красу, а й ту самопожертву, на яку він

згодом піде, особливо під час порівняння сліз Принца із зорею: «Тоді з очей його покотилася сльоза і впала на щічку Ластів'ятка. 'Що це?' – вигукнула Ластівка. — 'Що? Ви не зовсім із золота?'» Сльози Принца, є символом його доброї душі та співчуття до страждань людей. Це передає його емоційний біль і внутрішню чутливість, що прихована за зовнішньою красою. Або остання сцена, яка символізує справжню стійкість і силу його любові: «Але виявилось, що всередині Принца залишилося свинцеве серце, яке не розплавилось навіть у печі. Ця фінальна сцена наголошує на тому, що цінність Принца полягала не лише в зовнішній красі і блиску, а й у внутрішній доброті. Ці наведені вище цитати ілюструють, як Уайльд може використовувати образність для передачі таких серйозних і глибоких тем як самопожертва, співчуття та духовна краса. Наведені в казці образи статуї, сліз, серця, золотого листя та ластівки підкреслюють моральні уроки та додають особливої поетичної краси казці «Щасливий принц».

Естетизм у ролі світоглядної парадигми, передбачає не тільки чуттєво-духовну реакцію особистості на певні життєві явища, але й налаштованість зсередини на створення себе як особистості та свого життєвого світу за принципом краси, як найвища характеристика буття. Такий підхід вважається не тільки духовним, але й діяльнісно-практичним. Взаємодія людини з реальним світом обумовлює самовизначення індивідуальності у світі [40, с. 3]. Як феномен естетизм, у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, не отримав широкого визнання і є суперечливим явищем. В загальному розумінні, естетизм завжди був пов'язаний зі значенням краси, мистецтва та насолоди у житті людини. Деякі дослідники вважають, що естетизм не заслуговує уваги, водночас як інші сприймають його як найвищий зразок смаку та життєвого стилю. Оскільки цей термін завжди використовувався для позначення різних явищ культурного життя, то існування цього терміну має багато проявів та модифікацій. Естетизм розглядається як спосіб сприйняття мистецтва, професійна орієнтація художників, особисте ставлення до світу і як форма

виявлення духовних орієнтирів, беручи до уваги якусь історичну епоху. Наприклад, романтизм, Відродження чи античні часи [40, с. 11]. Елементи естетизму у повсякденному житті свідчать про бажання особливості мати впорядковане життя з точки зору вищих цінностей та постійного вдосконалення свого внутрішнього світу [40, с. 21].

В дослідницькій літературі поширене таке трактування естетизму як споглядального та пасивного погляду стосовно практичної діяльності людей. А. Канарський стверджує, що естетичність є «мірою вираженої небайдужості людини до світу, а не відособлене ставлення чи оцінка» [19, с. 179]. О. Воеводін, наприклад, вказує на об'єктивний характер естетичної оцінки, яка є невід'ємним елементом будь-якої людської діяльності [5, с. 10]. Виникнувши у 30-х роках ХІХ століття, естетизм, що пішов від ідеї «чистого мистецтва» та «мистецтва для мистецтва», брав своє коріння від французького романтика Теофіля Готье. Естетизм як художній напрям наголошував на ідеї чистої краси. Творчість О. Уайльда вважається найвищим досягненням естетизму [25]. Письменник у своїх творах зобразив естетизм у вияві ціннісних орієнтацій. Можна побачити два аспекти, які виділяв Уайльд: естетизм як специфічна модель поведінки та спосіб життєбудови, і естетизм як поетичний принцип, який визначає своєрідність літературних творів О. Уайльда [35, с. 125].

На прикладі поеми «Равенна» можна побачити як автор застосовує типові для естетизму художні техніки. Наприклад, рослинні та пейзажні коди, колоритність, щоб передати свої думки та відіння про Італію. У його творчості ця країна зображується як світ, сповнений екзотики, яскравої краси та пишності, що контрастував зі стриманістю англійської природи та буржуазним світом. Можна побачити ідею романтичної теорії у філософії естетизму О. Уайльда, що виражається у формі парадоксу. О. Уайльд вважав, що існують тільки художні твори, які написані добре або погано, і не може бути моральних

чи аморальних книг, що мистецтво не повинні оцінювати з точки зору моралі, оскільки воно вище реального життя і ґрунтується на законах краси та ідеалу.

Думка О. Уайльда базується на тому, що аморальним мистецтвом не може бути, він також заявив, що твір мистецтва може бути зрозумілим тій людині, яка може відчувати прекрасне, для якої моральний урок не є необхідним, адже вона живе за законами краси. В той час для когось мистецтво може бути незрозумілим, адже воно відображає того, хто дивиться в нього, а не життя [35]. Г. А. Ільяшенко заявляв, що у романі О. Уайльда можна побачити переплетення двох повністю протилежних естетичних концепцій, які були основою творчості письменника. Перша полягає в тому, що у творі «Портрет Доріана Грея» головний герой прагне перетворити своє життя на мистецтво, наповнюючи його красою. Цю концепцію естетизму можна зустріти у всій книзі, в якій відображено як Доріан відчув вплив естетики, де розгортається історія його життя. Головний герой, який вважав, що краса є єдиною вищою цінністю у світі, пізніше стає естетом, оточивши себе витонченою розкішшю. Саме ось ця концепція краси і естетики стає центром його духовного життя [58, с. 62].

Пізніше О. Уайльд демонструє обмеженість естетичних поглядів героя, що є протиріччям, який піддався чарам лорда Генрі, адже витонченість естетизму лорда Генрі мала поганий вплив на головного героя. Це відображає науково-філософську спрямованість «Портрету Доріана Грея», який диктує сучасні наукові уявлення про еволюцію особистості та причини її деградації [58, с. 63]. З огляду на це, естетизм О. Уайльда полягає в тому, що автор показує події свого часу через свої думки та переконання, а його роман вдало відображає основні риси естетизму та його принципи. Отже, роман О. Уайльда становить яскравий зразок естетичного напрямку в літературі. Особливу увагу автор приділяє красі та естетиці. Письменник також зосереджується на зовнішньому вигляді своїх персонажів та їх одязі, а також на їх емоційному стані, водночас не залишає осторонь проблеми вічних цінностей та моралі.

2.2. Стилiстичнi засоби та прийоми у романi «Портрет Дорiана Грея»

Тема стилiстичних засобiв та прийомiв у романi О. Уайльда «Портрет Дорiана Грея» є багатогранною i охоплює засоби, якi автор використовує для розкриття таких тем, як вплив краси на особистий розвиток, моральний занепад та фiлософськi питання стосовно життя i смертi. Уайльд майстерно застосував широкий спектр лiтературних прийомiв — метафору, символiку, iронiю, парадокс, алегорiю та iншi, що надають його стилю неповторного звучання i пiдкреслюють глибину iдей твору. Роман «Портрет Дорiана Грея» вдало втiлив iдею естетизму, досліджуючи як красу i руйнiвний вплив естетичного культу на людину. Центром роману є iсторiя молодого аристократа Дорiана Грея, який завдяки портрету молодого художника та його друга Безiла отримує можливiсть залишатися вiчно молодим, тодi як всi наслiдки його аморального життя вiдображаються тiльки на полотнi. О. Уайльд вирiшив використати портрет як символ естетизму i аморальностi, пiдкресливши конфлiкт мiж зовнiшньою красою та внутрiшнiм розпадом. Автор показав, що краса, яку звели понад усе, може призвести до деградацiї душi особистостi. Роман втiлює ключовi риси естетизму, зокрема, акцент на емоцiях i почуттях, культ насолоди та пiднесення мистецтва над мораллю. Уайльд також вплiтає глибокий символiзм, багат шарову метафоричнiсть i численнi парадокси, що пiдсилюють естетичну складову твору. «Портрет Дорiана Грея» залишається лiтературним вираженням iдеалiв естетизму, який прагне звiльнити мистецтво вiд обов'язку навчати й моралiзувати, ставлячи на перше мiсце естетичне враження та красу як вищу цiннiсть.

Уайльд як представник естетизму будує свiй роман на основi принципу «мистецтво заради мистецтва». «Портрет Дорiана Грея» демонструє культ краси, виражений через персонажiв, iхнi погляди та вибiр. Для Уайльда естетика стає не просто стилiстичним елементом, а основою всього морального i емоцiйного свiту героiв. На початку роману ми зустрiчаємось з передмовою, яка складається з 25-ти афоризмiв. В цих афоризмах декларується

естетична програма автора, де письменник застосовує парадокси для викладу власної естетики. У парадоксальному вигляді повторюються основні положення естетизму: «Митець — творець прекрасного», «Розкрити себе і втаїти митця — цього прагне мистецтво», «Обранцями є ті, для кого прекрасне означає лише одне — Красу». Не обминув автор і питання моральності мистецтва, роз'єднавши ці поняття як несумісні: «Етичні уподобання митця призводять до манірності стилю», «Розбещеність і чесноти для митця — матеріал мистецтва».

Уайльд використовує метафори, гіперболи, персоніфікації та інші художні прийоми для створення емоційного ефекту, наприклад, сцени, коли Доріан усвідомлює свій змінений вигляд, сповнені тонких метафор і драматичної іронії. «...в його свідомості вияснів увесь глибокий сенс тих слів. Так, прийде день, коли його обличчя зморщиться й висохне, очі потьмяніють і втратять барву, стан буде зігнуто й понівечено. Померхнуть червоні уста, злиняє золотінь волосся... Доріана, мов ножем, різонув біль, і кожна жилка в ньому задрижала. Очі його стали темні, як аметист, і зайшли слізьми. На серце ніби лягла крижана рука. Я зістарюся, стану бридким і потворним, а цей портрет повік лишиться молодим» [39, с. 40]. Також символом у романі є квіти, особливо троянди та орхідеї, які символізують скороминучість краси, натомість символи золота і дорогоцінного каміння підкреслюють цінність зовнішньої оболонки, яка, однак, виявляється обманливою.

Уайльд збагачує свій роман епітетами та яскравими описами для створення вишуканої атмосфери. Наприклад, опис кімнати Доріана, насиченої різноманітними мистецькими предметами і витонченими речами, підкреслює його захоплення красою і декадентськими ідеями. Автор використовує багаті епітети, щоб зробити опис таким самим «естетичним», як і сам герой, і передати захоплення зовнішньою, хоч і порожньою, красою. Роман повний детальних описів великосвітських приміщень, будинку і кімнат головного героя. Сам Доріан каже: «Я кохався на красивих речах, до яких можна

доторкнутись і взяти до рук. Старий грезет, зелена бронза, лаковані дрібнички, різьблення із слонової кості, вишукані інтер'єри, розкіш, пишнота — усе це дає чимало втіхи» [39, с. 23]. З усіх витворів природи Доріан надавав перевагу лише квітам. Часто на сторінках роману можна побачити опис орхідей та тюльпанів: «Тюльпани на клумбах по той бік алеї пломеніли тремтливими огнистими язичками. Білий порох трепетною хмаркою духовитої пудри зависав у повітрі. Мов якісь величезні метелики, пурхали й колихались барвисті парасольки квітів» [39, с. 34].

Герої роману, особливо лорд Генрі, постійно використовують парадокси для підірвання звичних моральних і соціальних цінностей. Візьмемо у приклад парадоксальне твердження лорда про те, що «єдиний спосіб подолати спокусу — піддатися їй». Це твердження ілюструє нестандартність і провокаційність світогляду персонажа. Іронічні вислови лорда Генрі створюють амбівалентність і ставлять під сумнів традиційні моральні норми, змушуючи читача задуматися над суперечливими ідеями і їхнім впливом на героїв роману. «Мета життя – розвиток власного «я». Повністю реалізувати своє єство – ось для чого існує кожен з нас. Але в наш час люди стали боятися самі себе... Страх перед суспільством, що є основою моралі, страх перед Богом, що є таїною релігії... владує нами. Згрішивши, ми покінчуємо з гріхом. Єдиний спосіб збутися спокуси – піддатись їй, ви самі ж, містере Грей... не раз зазнавали пристрастей, ...сама лише згадка про які... може спопелити вам щоки соромом...». «Краса — це одна з великих істин світу, як сонячне світло, як весняна пора, як відбиття в темних водах тої срібної шкаралупи, що ми звемо місяцем. Краса — це поза всякими сумнівами. Їй дано божественне право на верховенство. Вона робить принцями тих, хто її має. Ви посміхаєтесь? О, коли ви її втратите, ви не посміхатиметесь!..»[39, стр. 42] Як можна побачити, парадокс у цьому плані є улюбленим стилістичним прийомом Оскара Уайльда, який він використовує як у мовленні лорда Генрі, так і в описах подібних з ним ситуацій. У романі багато парадоксальних тверджень,

що виконують роль інтелектуальної гри з читачем. Лорд Генрі захоплюється твердженнями, які кидають виклик загальноприйнятим уявленням, наприклад: «Життя надто важливе, щоб говорити про нього. Наша доба заражена цими нездоровими потягами та хибними ідеями. Живіть своїм життям! Тим чудовим життям, що є у вас! Нічого не проминіть, шукайте завжди все нових вражень. І не бійтесь нічого. Новий гедонізм — ось що потрібне нашому вікові. Ви могли б стати його наочним символом. З такою зовнішністю — все у ваших руках! Але світ належить вам тільки на короткий час... Я одразу побачив, що ви зовсім не свідомі своєї сили й можливостей. Багато чим ви так вразили мене, що я був просто змушений трохи допомогти вам пізнати самого себе. Я подумав, який це трагізм був би, коли б таке життя намарно стратилось. Бо ж так швидко мине ваша юність, так швидко!..»[39, с. 42]

Використовуючи цей прийом, Уайльд створює образ естета-нігіліста, який грає на почуттях і слабкостях молодого Доріана. Роман поєднує в собі готичні мотиви з естетичною тематикою. Метафора у романі О. Уайльда стає одним із ключових засобів вираження філософських ідей. Портрет головного героя виступає яскравою метафорою і символом його душі. Він вбирає в себе всі гріхи і моральні вади головного героя, тоді як Доріан зберігає свою зовнішню молодість і красу. Портрет є так званим відбитком морального стану героя, його гріхів і внутрішнього спустошення. Символіка портрета підкреслює теми, що проходять через весь роман: конфлікт між зовнішнім і внутрішнім, між вічною красою і неминучістю морального падіння. Опис портрета, який поступово змінюється, перетворюючись на символ духовного розкладу Доріана, є прикладом цього поєднання. Готичні елементи посилюють атмосферу загадковості та страху, показуючи, як зовнішня краса може приховувати внутрішню зіпсованість.

Роман Уайльда сповнений символізму, де портрет Доріана Грея стає головним символом. Він втілює злиття естетичного і морального, показуючи, як прагнення зберегти молодість і красу обертається духовним занепадом.

Портрет є своєрідним символом прихованих гріхів Доріана, які він намагається приховати за так званною «обгорткою» краси. Поступова деградація портрета є алегорією морального падіння героя, і цей процес показує, як краса може маскувати глибші гріхи, що руйнують зсередини. Роман О. Уайльда сповнений майстерних метафор і порівнянь, які допомагають підкреслити ідеї про красу, моральність та аморальність, таких як портрет Доріана, який набуває рис його внутрішньої деградації, служить метафорою для всієї історії його життя, показуючи, як зовнішня краса може приховувати моральне розкладання. Він часто «...ставав із дзеркалом у руках перед власним портретом, дивлячись то на злостиве, дедалі старіше обличчя на полотні, то на прекрасне і все юне ще лице, що всміхалося до нього з люстра. Чим гострішав контраст, тим своєрідніша була насолода. Він усе дужче закохувався у власну вроду і все більш зацікавлено спостерігав розклад власної душі» [39, стр. 180].

Уайльд протягом усієї трагічної історії Доріана Грея використовує психологізм для того, щоб показати внутрішні зміни головного героя під впливом лорда Генрі та власного морального занепаду. Внутрішній монолог Доріана дає нам можливість побачити роздвоєність його особистості, адже він отримує якусь дивну насолоду від страху перед наслідками свого життя. «Доріана обхоплювала хвиля нових думок, коли він слухав Лорда Генрі. Його слова несли в собі дивовижну привабливість та відчуття свободи, але в той же час викликали сумніви та невизначеність. Чи так важливо лише бути молодим і красивим?» «Кожен раз, коли Лорд Генрі говорив про красу та юність, Доріан відчував, як його власне переконання коливаються. Чи є справді все так просто, як він раніше думав?» Протягом роману він намагався заглушити докори сумління і жити відповідно до моральних цінностей, однак постійно відчував духовний конфлікт і біль.

Уайльд часто використовує кольорові образи для створення настрою і посилення певних тем. Наприклад, яскраві кольори, які символізують молодість і життєву силу, поступово стають темнішими, підкреслюючи

деградацію Доріана. Роман містить численні посилання на інші твори літератури, міфології та мистецтва. Це додає йому глибини і дозволяє розширити значення, вбудувавши «Портрет Доріана Грея» в ширший культурний контекст. Так, приміром, у романі з'являються образи Нарциса і Адоніса, аби підкреслити одержимість Доріана власною красою, адже головний герой є нарцисистичною особистістю. Багато в чому роман є алюзією давнього міфу про Нарциса, адже Доріан з ним має п'ять спільних рис, з яких найперший це краса, потім любов, помста, смерть та хвора закоханість у своє відображення. Вже на початку твору читач натрапляє на порівняння Доріана Грея з Адонісом та Нарцисом: «Занадто багато самого себе! Слово честі, Безіле, я не думав, що в тобі стільки марнославства. Ти, з твоїм суворим обличчям і чорним як вугіль волоссям, – і цей юний Адоніс, наче зроблений із слонової кості й трояндових пелюсток! Не бачу найменшої схожості між вами!.. Адже він Нарцис, мій любий, а ти...Ну звичайно в тебе одухотворене лице і таке інше...» [39, стр. 27]. Обидві історії розповідають про гарних юнаків. У «Портреті Доріана Грея» митець Безіл Голуорд вірить, що краса Доріана є натхненням усієї його творчості: «Позасвідомо він окреслює для мене обриси якоїсь нової школи – школи, що мусить сполучити в собі всю пристрасність романтичного духу і всю досконалість духу давньої Еллади» [39, с. 34]. «З кожним гріхом, що він вчиняв, портрет змінювався і старів, а його обличчя залишалося чуттєвим та прекрасним. Доріан Грей, як і Нарцис, настільки поглинутий своєю красою, що навіть у якусь мить цілує свій портрет: «Якось одного разу, немов передражнюючи Нарциса, він поцілував чи, вірніше, вдав, ніби цілує ці намальовані вуста, що тепер так злостиво кпили з нього» [39, с. 123]. Як ми бачимо, Доріана і Нарциса вирізняла з-поміж інших їхня краса, на якій завжди робився великий акцент. Також роман містить алюзії на філософські ідеї Платона і гедонізм епікурейців, які відображають світогляд лорда Генрі: «Нічого не проминіть, шукайте завжди все нових вражень. І не бійтесь нічого. Новий гедонізм — ось що потрібне нашому вікові. Ви могли б стати його наочним символом» [39, с. 30].

Уайльд під впливом декадентського руху надає романам символічної глибини, додаючи творам естетичного забарвлення, яке відрізняється від традиційної моралі вікторіанської епохи. Його стиль містить яскраво виражені елементи декадансу, такі як увага до краси, витонченої форми і «гріховних» тем. Письменник вдається до символів і образів для передачі основних тем роману. Наприклад, портрет стає не просто фізичним об'єктом, а символом зіпсованої душі Доріана, його моральної деградації. Використання таких символів у романі підкреслює його філософські основи, де мистецтво відображає реальність більш точно, ніж це можливо через моральні оцінки. Опис портрета і його змін під впливом морального занепаду Доріана відображає елементи готичної образності, що також підсилює естетичне враження. Стиль Уайльда у «Портреті Доріана Грея» відсилає до романтичних образів і тем, пов'язаних із темною стороною людської природи.

Психологічний аспект екфрасису підсилює ідею того, що краса є лише маскою, за якою ховається справжня суть людини. Інша трансформація, яка відбувається, – перекладач замінює слова «corruption of death itself» (псування самою смертю) на «розклад самого трупа». Така заміна викликає у читача почуття відрази, адже смерть може викликати страх і тривогу, тож і як розкладання трупу – огиду та відразу. О. Уайльд описує те, як гріхи роз'їдають зображення Доріана на полотні, порівнюючи їх з хробаками.

Екфразис у «Портреті Доріана Грея» стає важливим художнім прийомом, адже детальний опис портрета, який постійно змінюється, створює ефект присутності живого мистецького об'єкта. Це дозволяє читачу уявити портрет не лише як картину, а як живий символ духовного розпаду героя. Важко не помітити алегорію та символізм, використанні О. Уайльдом у фіналі, коли Доріан вирішує знищити портрет. Саме цей ключовий момент є алегорією неминучої розплати за моральний занепад особистості. Доречі, тут знову є порівняння з Нарцисом, який помер від нестерпного кохання до себе. Схожа ситуація складається і з Доріаном: він втрачає цікавість до всього, крім

власного Портрету, який він потім самотійно знищує, що зрештою стає його загибеллю, вказуючи на те, що від реальних наслідків своїх дій не втечеш. «Життя раптом стало для нього таким огидним тягарем, що його несила було зносити» [39, с. 214]. Це лише невеликий перелік алюзій до відомого міфа. Таким чином, портрет є символом незворотності наслідків, і його знищення є алегоричним актом, що завершує тему моральної відповідальності.

Стилістичні особливості роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда демонструють його майстерне володіння мовою та здатність створювати глибоко символічні й естетичні образи. Поєднання естетичної краси, готичної атмосфери та моральної філософії робить роман унікальним зразком літератури декадансу. Образність, іронія, символізм та екфразис стають невід'ємними складовими стилю Уайльда, завдяки яким твір зберігає свою актуальність і залишається предметом наукового інтересу.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД РОСТИСЛАВА ДОЦЕНКА ЕКФРАСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У РОМАНІ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

3.1. «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда в українських перекладах. Місце перекладу Р. Доценка серед них

Ростислав Доценко відіграє значну роль у процесах національного відродження, підтверджуючи плідність і життєздатність своїх творчих принципів через редакторську, перекладацьку та літературознавчу діяльність. До його доробку належать численні статті з питань культури мови, передмови, а також кількості енциклопедичних довідок про діячів української та зарубіжної культури.

У 60-х роках ХХ століття перекладач працював в редакції зарубіжної літератури, де він переклав десятки творів іноземної літератури. До цього списку входив 12-томник Дж. Лондона (1969-72), також переклади романів О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» (1968), Ф. Купера «Останній із могікан» (1969), В. Фолкнера «Крадії» (1972), оповідання М. Твена, Е. По. Стаття Р. Доценка «Мовна бистринь і словникова нетеча» про стан української лексикографії була опублікована у 1966 р. в журналі «Вітчизна» № 12. Її було передруковано лондонським журналом «Визвольний шлях» № 2 у 1967 р. Перекладені ним твори, що завжди були конкурентоспроможними та виконані з особливою витонченою майстерністю, допомагали розгорнути духовну та культурну реальність перекладених ним письменників.

У статті «Слово про Ростислава Доценка», що була присвячена його 70-річному ювілею, М. Кагарлицький зауважив: «Ростислав блискучий перекладач,... невтомний дослідник нашої літератури на рідній землі і в діаспорі. Він ревно дбає, щоб усе вартє уваги в красному письменстві не загубилося, не піддалося забуттю в швидкоплинному, часто нігілістично-

егоїстичному потоці життя» [36]. Це перекладач «конгеніальний за духом, за стилем, за настроєм інтерпретатора автора, якого доносить до українських читачів» [36]. Ростислав Доценко — український перекладач, який виконував важливу роль у переносі цих літературних образів на українську мову.

Окремої уваги заслуговує тема екфрастичних образів у романі Оскара Уайльда, які стали ключовим елементом у розкритті ідей естетизму та символізму, що надає цій проблематиці багатогранного характеру. Переклад Р. Доценка зберіг ці образи з увагою до деталей і тональності оригіналу, що дозволило досягти глибокого емоційного та філософського ефекту. Р. Доценко був перекладачем і літературним критиком, через деякий час політв'язнем. У його перекладі особливу увагу, ймовірно, було приділено точності передавання художніх елементів екфрастичних описів О. Уайльда, які мають специфічний стиль. У перекладі екфрастичних образів Р. Доценко звертав особливу увагу на такі аспекти:

I. *Тон та атмосфера.* Уайльд часто використовує метафори, символи і деталі, щоб описати портрет Доріана, його зміни з часом. Перекладач мав би зберегти цей емоційний настрій, уникаючи спрощення або перекручення оригінального значення.

II. *Передача художнього змісту.* Оскільки «Портрет Доріана Грея» глибоко пов'язаний з роздумами над мистецтвом і його впливом на людину, перекладачеві необхідно було правильно передати не лише слова, але й концептуальні ідеї, що стоять за ними.

III. *Екфрастичні моменти в тексті.* Найбільш значущі екфрастичні моменти — це ті описи, які дають живе, багатопланове уявлення про те, як мистецтво (портрет Доріана) може відображати, а інколи й визначати моральну та емоційну реальність персонажа. Задача перекладача в такому випадку полягає не лише в передачі точного змісту слів, але й у відтворенні літературних прийомів та стилістичних особливостей, щоб передати

інтерпретацію образів, яка б відповідала оригінальній художній інтенції О. Уайльда.

З точки зору аналізу екфрастичних образів у перекладі Р. Доценком, важливо звернути увагу на кілька аспектів:

I. *Мовні бар'єри та адаптація.* Деякі художні образи можуть бути складними для перекладу через культурні відмінності, тому в певних випадках Доценко міг використовувати адаптовані метафори або локалізовані описи, щоб передати концепти, знайомі українському читачеві.

II. *Збереження глибини образу.* Портрет як екфрастичний образ не є лише фізичним відображенням Доріана, а й зберігає глибоку внутрішню трансформацію героя. Важливим було зберегти цю багат шарову динаміку у перекладі.

Робота Р. Доценка над перекладом «Портрета Доріана Грея» є цінним прикладом того, як перекладач поєднує точність і художню інтерпретацію для збереження оригінальної глибини екфрастичних образів Уайльда в українському контексті. У романі О. Уайльда портрет Доріана Грея виконує не тільки функцію статичного мистецького твору, а стає динамічним відображенням душевного стану головного героя. Це є унікальним прикладом екфрасису, де опис мистецтва значить набагато більше, ніж просто зображення картини. Опис мистецтва змінюється разом із внутрішніми трансформаціями головного героя. О. Уайльд поєднав портрет і людську душу, створивши містичний зв'язок між фізичною красою героя та його мораллю.

У перекладі Р. Доценка цей образ розкривається через вживання таких епітетів, порівнянь та метафор, які чітко передають відчуття загрози та невідворотного вироку. Доріан Грей є втіленням образу вічної молодості; Безіл символізує служіння мистецтву та моралі; лорд Генрі є виразником ідей гедонізму; закохана в Доріана Сібел є уособленням театральності життя;

портрет — символ секрету, того, що приховує душа (в українському перекладі портрет постає не лише як твір мистецтва, а як живий символ). Метафора портрета є провідною в романі, адже вона є метафорою душі героя, його “моральним щоденником”. Образ портрету як душі стає реальним, адже Доріан бачить в зображеному себе справжнього, тобто елемент фантастики (портрет) відіграє особливу роль у розв’язанні головного конфлікту роману — конфлікту краси й моралі. Спочатку ми можемо спостерігати за прекрасним юнаком, однак з кожним новим актом морального зіпсуття він перетворюється на більш потворнішого. Описуючи процес зміни портрета разом зі змінами самого героя, Р. Доценко зберігає інтригу і напругу, що характерні для оригіналу. Таким чином, портрет виступає як унікальний засіб екфрасису, що не тільки ілюструє, але й ускладнює сюжет, відображаючи внутрішню боротьбу та деградацію героя.

Також варто зазначити важливість роману в контексті світової літератури, адже цей твір поєднує в собі естетичні погляди автора з філософськими питаннями моралі, мистецтва і часу. Переклад роману українською мовою відіграє велику роль та має велику значущість не тільки для літературного процесу, але й для культурної ідентичності.

Розглядаючи переклад, виконаний Р. Доценком, можна зазначити такі основні особливості:

I. *Іронія та афоризми.* Багато важливих частин роману наповнені афоризмами, іронічними висловлюваннями та парадоксами. Р. Доценко вдало зберігає ці риси оригіналу, адаптуючи їх до української мовної культури, що дозволяє передати гостроту і глибину думки автора [26].

II. *Філософська складність.* Перекладач намагається передати не лише зовнішні обставини, описані в тексті, але й філософські й моральні аспекти твору, заглиблюючись у символіку та підтексти оригінального тексту.

III. *Точність і літературність.* Доценко відомий тим, що прагне передати стиль оригіналу з максимальною точністю, зберігаючи при цьому

естетичну красу тексту. Під час перекладу роману, Р. Доценко зіткнувся з кількома значними труднощами.

IV. *Морфологічні і синтаксичні відмінності*. Характерний для прозового стилю складний синтаксис О. Уайльда потребував творчого підходу при перекладі. Письменник у романі часто використовував довгі, розгорнуті речення, що несуть в собі емоційне навантаження. Для Доценка, як перекладача, важливо було зберегти не тільки зміст, а й звучання тексту.

V. *Естетичні концепти*. Уайльд розвиває естетичну теорію, у якій мистецтво і краса є основними цінностями. Перекладачеві необхідно було передати ці ідеї, що не завжди можливо прямим перекладом. Наприклад, концепція «мистецтво заради мистецтва» є дуже специфічною для естетизму, і потрібно було адаптувати її для українського читача, який може не бути знайомим з цією філософією.

VI. *Афористичний стиль лорда Генрі*. Лорд Генрі, який у романі є філософом і моральним провокатором, часто висловлював парадоксальні і афористичні думки: «The only way to get rid of a temptation is to yield to it» [53]. «Єдиний спосіб позбутися спокуси — це піддатися їй» [39]. В данному контексті важливо було зберегти іронію і точність в перекладі, адже це один із ключових моментів характеру лорда Генрі. «The portrait was the most marvelous work of art. The most magical thing about it was that it seemed to reveal, in its idealized representation of him, his personality, his soul, and the full measure of his beauty»[53]. «Портрет був найчарівнішим твором мистецтва. Найдивовижніше в ньому було те, що, відтворюючи його ідеалізовану постать, він наче відкривав його особистість, його душу й увесь вимір його краси»[39]. Як можна побачити, Доценко, перекладаючи вищезазначений опис портрету, зберігає естетичну ідею Уайльда про бездоганну картину, яка своєю сутністю не тільки може передати зовнішність героя, але й його душу.

Переклад також вдало передає іронію та глибину зображеного образу. Доценко у перекладі зберігає це уявлення, використовуючи вираз

«найчарівнішим твором мистецтва». Важливо, що перекладач обирає слово «чарівний», яке передає емоційну глибину цього виразу, акцентуючи на магії образу, що було важливим для Уайльда — магія мистецтва, яка здатна відкривати глибини душі людини через її зовнішнє відображення. О. Уайльд в кожному реченні робить великий акцент стосовно магічності і потойбічного впливу портрета на головного героя, поступово розкриваючи таємницю про те, що портрет відображає не тільки зовнішність, а й внутрішній світ героя. Переклад Доценка з'явився в той час, коли українська культура відчувала на собі тиск радянської цензури, а робота над текстами світової класики була важливим засобом підтримки доступу до вітчизняної літератури та світово значущих ідей. Завдяки цьому перекладу творчість Уайльда набула нової аудиторії в Україні.

Р. Доценку протягом усього перекладу роману вдається зберегти філософську глибину і парадокс Уайльда, який поєднує два світи — фізичний і духовний. Міст, який їх поєднує, відображається у символі портрету, котрий не тільки є відображенням зовнішнього вигляду, а й відтворює всю складність особистості. Через образ портрета в романі Уайльд досліджує ідеї краси, моральності та самосвідомості. Саме тема філософського пізнання себе завдяки мистецтву є важливою темою роману.

Також одним з основних елементів стилю Уайльда є іронія. Її прояви можна побачити у контрасті між зовнішнім і внутрішнім світом кожного з героїв. З одного боку, портрет є ідеальним і бездоганим твором мистецтва, а з іншого — відображення порочної і темної душі героя. Іронія з'являється саме в тому, що цей ідеалізований портрет і є символом морального занепаду героя. Р. Доценко в цьому контексті досить точно зберігає атмосферу іронії, але робить це за допомогою вдалого підбору слів. Такі вирази як «відкривав його особистість» і «увесь вимір його краси» допомагають створювати образи бездоганності Доріана Грея, підкреслити парадокс, в якому художній образ

стає символом глибших, іноді темних аспектів душі героя. Це влучно відображає іронічний контекст твору Уайльда.

Афоризми, подані нижче, розкривають філософську позицію автора, і Доценко передає ідею поділу людей на тих, хто вірує в ідеали мистецтва, і тих, хто скептично ставиться до нього. Збереження цього контексту є важливим для передачі естетичної ідеї автора: «The world is divided into two classes – those who believe the fantastic things they read in books, and those who do not» [53]. «Світ поділяється на дві категорії людей — тих, хто вірить у фантастичні речі, що вони читають у книжках, і тих, хто не вірить» [39]. У цьому афоризмі Доценко влучно передає розкриття філософської позиції автора, включаючи поділ людей на тих, хто вірить в ідеали мистецтва, і тих, хто до цього ставиться більш скептично. Збереження цього контексту є важливим для передачі естетичної ідеї Уайльда. Автор описує, як після вбивства художника Доріан Грей помічає зміни на портреті і дивується ним: «What was that loathsome red dew that gleamed, wet and glistening, on one of the Ehands, as though the canvas had sweated blood?» [53, p. 177].

У наведеному вище фрагменті можна побачити, як перед героєм лежить мертве тіло, що стікає кров'ю та портрет з відображеними змінами. Доріана хвилює не власний вчинок, а лише портрет, і саме портрет викликає відразу, страх та занепокоєння: «How horrible it was, more horrible, it seemed to him for the moment, than the silent thing that he knew was stretched across the table, the thing whose grotesque misshapen shadow on the spotted carpet showed him that it had not stirred, but was still there, as he had left it» [53, p. 177]. О. Уайльд часто використовує перефрази, наприклад, червона пляма на портреті описується як блискуча червона вологість. Цей опис допомагає підкреслити химерність сприйняття та заперечення дійсності головним героєм. Також це відображається як факт того, що зміни на портреті для головного героя є чимсь більш жахливим, ніж мертве тіло його товариша Безіла, яке він описує деперсоніфіковано, тобто «silent thing», мовчазна річ, замість одухотворених

«person» або «body». Цікаво, що в українському перекладі це не передається: «Яке жахіття! Це ще жахніше — промайнуло йому в думці, — ніж те непорушне тіло, яке, він знав, сидить навпроти портрета, навалившись на стіл: його потворна тінь на закривавленому килимі свідчила, що воно не зрушало з місця, що воно там саме, де було й вчора» [39, с. 169]. «Silent thing» Р. Доценко трансформує у «непорушне тіло». В цьому випадку можна спостерігати контекстуальну заміну, яка передає суть, але важливо зазначити, що екфрасичний опис портрета в О. Уайльда має глибоке психологічне значення. Портрет стає «другою свідомістю» Доріана, що відображає його сумління, яке він намагається придушити, але яке не може знищити. Доценко передав не лише сюжет роману, а й афористичність, парадоксальність та глибину думок Уайльда. Його переклад вирізнявся точністю та яскравою інтерпретацією, що сприяло розумінню та наближенню роману до тогочасної української аудиторії.

Р. Доценко передає цю тонкість у мові, зберігаючи акценти на деталях, що підкреслюють поступове наростання морального занепаду. Кожна зміна у зовнішності портрета – це новий крок до незворотної деградації, що супроводжується наростанням відрази та страху. «It had perhaps served often as a pall for the dead. Now it was to hide something that had a corruption of its own, worse than the corruption of death itself—something that would breed horrors and yet would never die. What the worm was to the corpse, his sins would be to the painted image on the canvas» [53, p. 144]. Власне прагнення позбутись картини О. Уайльд співвідносить з похованням померлого. Використовуючи описову стратегію, О. Уайльд порівнює покривало, в яке хоче загорнути картину, з тканиною, якою накривають покійників: «pall for the dead». У вищезазначеному уривку автор декілька разів згадує тему смерті: pall for the dead; corruption of death itself; would never die. В думках головного героя автор пов'язує полотно зі смертю, саме цей опис приводить читачів до думки, що картина відображає вмирання душі Доріана Грея.

У перекладі Р. Доценка цей образ розкривається через вживання таких епітетів, порівнянь та метафор, які чітко передають відчуття загрози та невідворотного вироку. В українському перекладі портрет постає не лише як твір мистецтва, а як живий символ: спочатку ми можемо спостерігати за прекрасним юнаком, однак з кожним новим актом морального зіпсуття він перетворюється на більш потворнішого. Уайльд проводить аналогію між гріхами та черв'яками, а також між трупом та зображенням на портреті, яке в свою чергу є алегорією душі героя, і приклад цього уривку точно передає зміст авторської думки. Але якщо проаналізувати поданий уривок уважно, то можна помітити певні неточності. Автор зазначає, що покривало ховає «щось, що було зіпсоване, гірше ніж зіпсоване самою смертю». О. Уайльд відмовляється називати конкретну річ, даючи можливість усвідомити це самотійно, вкладаючи в «something» не просто картину, а душу Доріана Грея яка була зіпсована, гірше ніж може зіпсувати сама смерть. Одуак, Р. Доценка доповнює речення словами «картина розкладу», таким чином акцентуючи, що ховатимуть процес псування, а не об'єкт, тобто душу. «Воно, мабуть, часто правило за покрову для небіжчиків. А тепер воно ховатиме картину розкладу страшнішого й відразливішого за розклад самого трупа, бо цей розклад викликатиме жах, але не буде йому кінця. Як хробаки точать мертвяка, так Доріанові гріхи роз'їдатимуть його образ на полотні» [39, с. 115].

Психологічне напруження, що виникає через опис портрета, є важливою частиною атмосфери твору. У перекладі Р. Доценка кожен опис деформацій портрета звучить ще більш похмуро і викликає сильні емоції. Наприклад, у сценах, де Доріан бачить нові потворні деталі на портреті після чергового морального падіння, перекладач передає не лише зовнішні ознаки змін, але й внутрішній стан героя – його відчай, страх і, згодом, байдужість. Психологічний аспект екфрасису підсилює ідею того, що краса є лише маскою, за якою ховається справжня суть людини. Інша трансформація, яка відбувається, – перекладач замінює слова «corruption of death itself» (псування

самою смертю) на «розклад самого трупа». Така заміна покликана виклати у читача почуття відрази, адже смерть може викликати страх і тривогу, тож як розкладання трупу – огиду та відразу. О. Уайльд описує, як гріхи роз'їдають зображення Доріана на полотні, порівнюючи їх з хробаками. Таке порівняння також викликає огиду, отже можемо сказати що перекладач вдало провокує читача на почуття відрази змінами в перекладі попереднього речення.

Отже О. Уайльд використовує лексичні засоби, щоб викликати у читачів широкий спектр емоцій – від інтересу до розуміння моралі. Багато речень у романі мають подвійне значення, що спонукає до роздумів та аналізу. Через велику кількість парадоксів текст набуває особливої глибини і стає важким для перекладу. Твір переповнений парадоксами і тому є складним для перекладу.

Перекодування уальдівського роману українською мовою репрезентує гнучкість і різноманітність підходів Р. Доценка. Перекладач використовує різні стратегії, щоб передати емоційне навантаження, атмосферу і зміст тексту. Наприклад, використання українських еквівалентів в афоризмах і парадоксах дозволяє зберегти авторський стиль і відтворити філософську складність твору.

В екфрастичних описах портрета О. Уайльд використовує алюзії на міфологічні та літературні образи, щоб підкреслити трагічний вимір історії. Це робить екфрасис складнішим і багатошаровим, оскільки він спонукає читача замислитися над глибшими символами, пов'язаними з образом портрета. У перекладі Р. Доценка збережено багато з цих алюзій, що дозволяє читачеві відчутти універсальність ідей Уайльда. Опис портрета часто нагадує образи, пов'язані з покаранням та страхом, наприклад, із медузою Горгоною, що паралізує своєю потворністю. Цей момент є важливим для підкреслення психологічного стану Доріана, який не може уникнути впливу портрета, хоч і намагається забути про нього. Доценко передає ці алюзії через символічну мову, наближену до українського читача, зберігаючи глибину, яку надають Уайльдові літературні відсилки. Переклад роману «Портрет Доріана Грея» Р.

Доценком має визначну роль у розвитку української літератури, завдяки чому українські читачі змогли глибше пізнати творчість О. Уайльда, його визначні ідеї про мистецтво, природу людської душі та мораль. Роман О. Уайльда кілька разів перекладався українською мовою. Переклад Р. Доценка, виконаний у 1968 році (видання "Дніпро") став видатним завдяки збереженню оригінального стилю та одночасній адаптації до української дійсності. Приділяючи особливу увагу його філософським ідеям і стилістичним особливостям, він став однією зі спроб повністю представити українському глядачеві О. Уайльда.

Виконаний переклад також підкреслив важливість адаптації світової класики для сучасних умов, де є можливість зберігання автентичності і зрозумілості для нової аудиторії. Переклад Р. Доценка «Портрета Доріана Грея» став важливим кроком у розвитку української перекладацької традиції та поглибленому знайомстві українського читача з одним з найвідоміших класичних творів світової літератури.

3.2. Типологія екфразисів у романі О. Уайльда

О. Яценко запропонувала типологію екфразисів за кількома параметрами, ґрунтуючись на розумінні екфразису як «словесного вираження візуальних артефактів» [41]. До них дослідниця внесла «змістовий аспект, тобто домінанту, яку автор виділяє у візуальному творі» [41]. О. Яценко розмежовує дескриптивний і тлумачний екфразиси [41], а читаючи її статтю можна зрозуміти, що дескриптивний екфразис «передає візуальні риси зображення», тобто «конструктивні особливості предмета» [41], в той час як тлумачний екфразис Яценко характеризує як «інтерпретацію, спрямовану на виявлення глибинного образно-символічного змісту твору» [41], О. Яценко зазначила, що в тлумачному екфразисі важливі «детальні роз'яснення, що повинне означати зображене» [41], в той час як Н. Купман, на противагу О. Яценко, повідомила, що «в екфразисі не є можливим розділити інтерпретацію й опис»,

обґрунтовуючи свою позицію тим, що екфразис завжди був у ролі інтерпретації [59].

Дескриптивний екфразис є типом опису, в якому акцент робиться на детальному зображенні твору мистецтва без поглиблених пояснень, або інтерпретації. Метою дескриптивного екфразису є створення яскравого враження від предмета опису, зосереджуючись на зовнішніх характеристиках предмету, наприклад, форми або кольору. В описі портрета головного героя, що є типовим елементом екфразису, можна зосередити увагу на кольорах та лініях, які використовує Уайльд. Все це можна зробити без заглиблення у глибокі філософські або символічні інтерпретації. Мета такого екфразису це створення чіткої візуальної картини, що передає зовнішню сутність твору. В екфразисі Уайльда в романі «Портрет Доріана Грея» присутня детальна характеристика самого портрета, його зовнішніх елементів, які на перший погляд здаються лише художнім відображенням персонажа.

Дескриптивний екфразис у перекладі Р. Доценка відзначається особливою майстерністю та влучною передачею художніх деталей і візуальних елементів. Саме вони створюють чітке уявлення про зовнішній вигляд і атмосферу вищезазначеного портрета та його оточення. Перекладач ретельно працює з деталями та колористикою, які є важливими складовими екфрастичних описів, що передають естетичну досконалість та символіку твору: «The studio was filled with the rich odor of roses, and when the light summer wind stirred amidst the trees of the garden, there came through the open door the heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn»[53, p. 3]. «Майстерню наповнював густий аромат троянд, а коли легкий літній вітерець ворухив дерева в саду, крізь відчинені двері долинав важкий запах бузку або ніжніший аромат рожевих квіток шипшини»[39, с. 3]. Перечитавши даний уривок, можна помітити як Доценко зберігає увагу до деталей — запах троянд, бузку і шипшини, що наповнюють майстерню, створюючи багатий сенсорний образ. Цей приклад дескриптивного екфразису

показує уміння перекладача відтворювати запахи і звуки, що занурюють читача у сцену і підкреслюють атмосферу романтичної мрійливості.

«From the corner of the divan of Persian saddle-bags on which he was lying, smoking, as was his custom, innumerable cigarettes, Lord Henry could just catch the gleam of the honey-sweet and honey-colored blossoms of a laburnum, whose tremulous branches seemed hardly able to bear the burden of a beauty so flamelike as theirs»[53, p. 1]. «З перського дивана, де лежав лорд Генрі Воттон, курячи своїм звичаєм одну по одній незліченні цигарки, можна було побачити лише блиск золотаво-ніжного, як мед, цвіту верболозу, чиє тремтливе віття, здавалося, насилу витримувало тягар полум'яної краси» [39, с. 1]. У цьому уривку Доценко передає світло і колір за допомогою українських зворотів «медово-золотаві квітки», що зберігає теплу і світлу тональність оригіналу. Описуючи гілки верболозу, які «тремтять», перекладач зберігає тонкий баланс між візуальною та сенсорною деталізацією, що додає глибини опису сцени.

Тлумачний екфразис виступає як більш глибокий та інтерпретативний тип, в якому Уайльд не тільки описує зовнішність твору мистецтва, а й додає особливі значення та символізм, притаманні їм, або навіть моральні чи естетичні оцінки. Це можуть бути роздуми про те, як художній твір відображає внутрішній світ персонажа або соціальні проблеми, і найважливішим аспектом є те, що такий тип екфразису спрямований на розкриття глибинних аспектів, які не завжди очевидні на перший погляд звичайному читачу[28]. У тлумачному екфразисі О. Уайльд використовує концепцію портрета, як символу внутрішньої порочності Доріана Грея. Краса, що описується в портреті, не є поверхневою, вона відкриває глибші рівні, що пов'язані з моральним занепадом персонажа. Через цей опис Уайльд підкреслює ідею, що зовнішній вигляд може бути обманом, а справжню суть людини можна побачити через іншу призму світогляду, фільтри, такі як душа. У романі О. Уайльда Доценко, перекладаючи роман, передає ці складні елементи, додаючи психологічного та етичного забарвлення до оригінальних описів Уайльда.

Розглянемо декілька таких прикладів тлумачного екфразису: «It held the secret of his life and told his story. It had taught him to love his own beauty. Would it teach him to loathe his own soul? Would he ever look at it again?»[53, p. 37] «Цей портрет зберігав таємницю його життя і розповідав його історію. Він навчив його любити власну красу. Чи навчить його цей портрет ненавидіти свою душу? Чи погляне він коли-небудь на нього знову?» В цьому уривку Р. Доценко зберігає не лише змістовність оригінального тексту, але й його емоційний заряд, адже портрет стає не лише інструментом самопізнання, але і причиною внутрішнього конфлікту Доріана. Перекладач підкреслює перехід Доріана від захоплення своєю красою до усвідомлення потворності своєї душі. Це є яскравим прикладом тлумачного екфразису, де опис портрета служить глибоким символом моральної деградації героя.

В даному випадку екфразис виступає як елемент естетичної рефлексії у романі, адже він часто використовуються для вираження естетичних переконань персонажів, зокрема, художника Безіла Голуорда. Опис картини Доріана Грея — центральний екфразис твору, що розкриває важливу ідею про вплив мистецтва на життя людини. Дуже часто екфразис грає роль інструменту характеристики персонажів для того, щоб розкрити внутрішній світ героїв через опис картин або об'єктів мистецтва. Наприклад, Безіл Голуорд, який є художником, часто описує свої роботи, що також є способом передати його ставлення до Доріана і до власного мистецтва. «Доріан, не відповідаючи, недбало пройшов повз картину і обернувся до неї обличчям. Ледве скинувши оком на портрет, він мимохіть ступив крок назад і аж зашарівся від задоволення. У погляді його заіскрилася радість, немовби він уперше впізнав себе. Юнак стояв непорушний і зачудований; він чув краєм вуха, що Голворд звертається до нього, але не розумів слів. Усвідомлення своєї власної вроди спало на Доріана, як одкровення. Він ніколи не помічав її раніше! Безілові компліменти здавались йому просто чарівною даниною дружби – він слухав їх, сміявся і забував про них» [39, с.3]. Тут екфразис не тільки допомагає описати

картину, але й вказує на те, як художник бачить ідеал, втілений у Доріані, і його внутрішню боротьбу між мистецтвом та реальністю.

Беручи до уваги екфразис як філософське обґрунтування, у романі Уайльда мистецтво є не просто естетичним вираженням, а й способом роздумів про життя, мораль і смерть. Опис картини, що наділена символічним змістом, є способом виявлення філософських ідей автора про природу краси, моралі та часу. Такі розмірковування піднімають питання про роль мистецтва в житті людини і його відокремленість від земних законів моралі та етики. «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда має значну кількість екфразисів, що відіграють важливу роль у розвитку тем та персонажів, аналіз їх через різні приклади, включаючи переклади, дозволить глибше зануритись у специфіку цього літературного жанру. Центральним екфразисом твору виступає сам портрет головного героя, в той час як опис картини є центральним у романі, оскільки саме через нього відбувається трансформація головного героя Р. Доценко зберігає поетичний стиль оригіналу, підкреслюючи ідеалізацію Доріана, що є важливим мотивом у романі. Опис картини в перекладі, як і в оригіналі, набуває характеру філософської рефлексії.

Типологія екфразисів у романі О. Уайльда "Портрет Доріана Грея" відображає не лише художнє використання опису мистецтва для розкриття персонажів і сюжетних ліній, а й глибокі філософські та естетичні пошуки автора. Через екфразиси Уайльд ставить питання про мораль, природу мистецтва, ідеали краси і внутрішній світ людини, що дає йому можливість зобразити суперечливий і складний світ Доріана Грея. У цьому романі екфразиси виконують ключову роль у розвитку тем естетики, моралі та людської природи. Завдяки детальному опису картини і її змінам О. Уайльд не тільки створює атмосферу, але й передає глибокі філософські ідеї, що стосуються впливу мистецтва на людину. Переклад влучно зберігає оригінальні образи, передаючи всю глибину та трагізм, закладені в описах

портрету, і тим самим дозволяє українському читачеві сповна оцінити складність цього твору.

3.3. Прийоми перекодування екфрастичної образності уайльдівського роману засобами української мови у перекладі Р. Доценка

Різні теоретики часто висловлювали свої думки про те, що художні твори втрачають частину ідейно-естетичного змісту саме через перекодування, особливо коли відбувається перекодування художньої системи нехудожньою мовою, що «не дає відношення однозначної відповідності» [49]. Не розділяючи таку думку Ю. Борев зазначав: «Мистецтво будучи феноменом культури може поділятися на види. Кожен з цих видів має свою специфічну мову, знакову систему. Художньо культурна багатомовність вказує на те, що творча людина повинна бути культурним поліглотом, адже культурна та творча діяльності передбачають як мінімум дві мовні системи» [60, с. 334]. У літературознавстві перекодування виступає процесом переосмислення, змін або адаптацій літературного твору відповідно до нового культурного, соціального або історичного контексту. Перекодування описує, як літературний текст або його сюжет та образи змінюють своє значення в іншому середовищі, часто через інший культурний або жанровий «код». Є три основних типи перекодування, такі як інтертекстуальне, культурне і жанрове перекодування:

1. інтертекстуальне — коли твір переосмислюється через посилання на інші тексти. Наприклад, античні міфи в літературі ХХ століття можуть набувати нових значень, відображаючи актуальні соціальні чи філософські питання;

2. культурне або соціальне перекодування — коли літературний твір адаптується до іншого культурного середовища, втрачаючи чи набуваючи нових значень. Наприклад, переклад і адаптація твору з однієї культури в іншу часто супроводжується зміною акцентів;

3. жанрове перекодування — перетворення твору в межах іншого жанру або стилю, як-от перетворення прози на поезію, літературного твору в п'єсу або фільм, що впливає на сприйняття аудиторії.

Сюди входить трансформація класичного образу Дон Кіхота, який переосмислювався і адаптувався у творах різних епох, щоразу набуваючи нових інтерпретацій, або екранізація літературного твору, коли сюжет і персонажі адаптуються під візуальні коди кіно, змінюючи первинне значення тексту. Переклад художніх творів – це не лише передача змісту та ідей автора, але й відтворення його унікального стилю, специфіки мови та образності. Особливо важливим є переклад екфрастичних елементів, тобто образів, які описують мистецькі твори, зображені у самому тексті. В цьому контексті особливу увагу заслуговує переклад роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» українським перекладачем Романом Доценком, який має безліч екфрастичних елементів. Подана нижче класифікація є аспектно-тематичною і об'єднується навколо екфрастичних елементів у романі та їх перекладі:

I. *Екфрастична образність як феномен в романі О. Уайльда.* Екфразис у літературі розуміється як опис мистецького твору, що має функцію не лише деталізувати, але й створювати нові смислові виміри, розширюючи контекст сприйняття самого твору. Уайльд в своїх творах часто звертається до мистецьких образів, щоб підкреслити ідеї краси, моральної деградації та метафізичних роздумів. У романі «Портрет Доріана Грея» центральним є образ портрета головного героя, котрий служить як своєрідний інтерфейс між художнім і реальним світом. Портрет не просто відображає зовнішність героя, але й його душевний стан, відображаючи моральне падіння Доріана Грея. Це ключова екфрастична образність, яка створює глибокий символічний сенс у романі.

II. *Переклад екфрастичних елементів у роботі Р. Доценка.* Переклад екфрастичних образів у романі Уайльда є особливо складним завданням, адже мова оригіналу насичена детальними, інколи філософськими, описами

художніх творів, що потребують чіткого і водночас емоційно насиченого відтворення українською. Роман Доценка стає ефективним прикладом того, як можна передати ці складні образи.

III. *Інтерпретація стилістичних елементів.* Роман Доценка успішно зберігає у перекладі не лише загальний сенс описів, але й стиль О. Уайльда, зокрема, його ліризм, естетизм та інтелектуальну глибину. Важливою характеристикою перекладу є здатність перекладача передати витончену, навіть театралізовану манеру Уайльда, що особливо важливо для зображення екфрастичних моментів, де важливі не тільки слова, а й звучання, ритм, паузи.

IV. *Мовні трансформації в перекладі образів.* Одним із цікавих прийомів перекодування є використання метафор та епітетів, які підтримують екфрастичний контекст. Наприклад, оригінальний образ «portrait» у перекладі Р. Доценка часто отримує додаткові нюанси через варіативність у виборі лексики, адаптуючи його до українського контексту, зберігаючи при цьому художню й символічну глибину. Замість дослівного «портрет», іноді використовуються такі варіанти, як «зображення» чи «образ», що дозволяє краще передати не тільки фізичну, але й духовну сутність об'єкта. Передача образів через синтаксичні варіації. Уайльд часто використовує складні конструкції, що відповідають високому стилю його персонажів. В таких випадках Роман Доценко обирає складні синтаксичні структури, щоб передати не тільки багатство образів, але й атмосферу твору. Наприклад, опис портрета Доріана Грея, коли він перетворюється у метафору падіння, в перекладі звучить так, щоб підкреслити трагізм, прихований у красі.

V. *Використання культурного контексту в екфрастичних описах.* Переклади екфрастичних образів у творах не можуть існувати поза культурним контекстом. Так як Уайльд створював свої описи, маючи на увазі англійські культурні і художні традиції, Р. Доценко повинен був адаптувати цей контекст до української реальності. Важливим є те, що українська літературна традиція

також має свої екфрастичні практики, особливо в описах картин та скульптур, але ці образи не завжди можуть співпадати з західними уявленнями про мистецтво епохи Ренесансу чи Бароко, на які часто посилається Уайльд. Наприклад, в описах художніх творів, які викликають у персонажів відчуття захоплення або ж морального потрясіння, український перекладач іноді звертається до національних і культурних реалій, що створює додатковий контекст. Це дозволяє українським читачам не лише зрозуміти значення мистецьких образів, але й знайти у них паралелі з власним культурним досвідом.

VI. *Переклад колізії «портрет/ реальність»*. Одним із найважливіших екфрастичних моментів роману «Портрет Доріана Грея» є постійне зіткнення реальності і зображення, адже в оригіналі Уайльд зміг створити таку взаємодію через опис портрета, який перетворюється в «живе» відображення душі героя. Доценко зберігає цей мотив в романі, використавши відповідні метафори та структурні елементи української мови, щоб показати не тільки як портрет перетворюється фізично, а й емоційний та психічний розлад головного героя. Один із важливих моментів — це переклад словосполучень, що описують взаємодію портрета з реальним світом. Наприклад, опис того, як портрет реагує на вчинки Доріана, що має моральні наслідки, в українському перекладі набуває значущості через використання символічних фраз і локальних контекстуальних зсувів. Переклад екфрастичних образів у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» через призму роботи Романа Доценка демонструє високу майстерність адаптації художнього тексту, що дозволяє зберегти як естетичну, так і інтелектуальну складову оригіналу. Перекладач успішно застосовує різноманітні мовні стратегії: від лексичних трансформацій до синтаксичних варіацій, що дозволяють зберегти не лише поверхневий зміст, а й глибокий культурний та емоційний контекст. Водночас важливим є і культурний вимір перекладу, що збагачує текст українським контекстом, що робить переклад більш доступним та глибоким для українського читача.

Таким чином, прийоми перекодування екфрастичних образів в українському перекладі Р. Доценка стають основою для розуміння естетичних і моральних тем, піднятих Уайльдом, а також для відтворення його художнього стилю в українському контексті. Перекодування є важливим інструментом для розуміння того, як літературні твори живуть у часі, адаптуючись до нових смислових горизонтів і викликів. У «Портреті Доріана Грея» використовується декілька основних прийомів перекодування екфрастичної образності в перекладі Р. Доценка.

I. *Трансформація метафоричних образів.* Протягом усього роману Р. Доценко адаптує метафори, зберігаючи їх символічне значення і поетичність, у той же час обираючи українські відповідники, які відтворюють зміст та емоційну насиченість оригіналу. «He wishes that the beautiful young man in the picture in front of him will grow old while he himself will look young and handsome forever» [53]. «Він бажає, щоб гарний молодий чоловік на фото перед ним постарів, а сам він назавжди виглядав молодим і красивим» [39]. Метафоричний образ старіння портрета та збереження молодості Доріана передає внутрішній конфлікт і приховану трагедію, і ці образи точно відтворені в українському перекладі. У романі Уайльда багато метафор, що символізують моральні зміни героїв або передають приховану трагедію. Доценко адаптує ці метафори, надаючи їм українського колориту, що зберігає й підкреслює основні риси та емоційний підтекст.

Пор.: «His eyes deepened into amethyst, and across them came a mist of tears. He felt as if a hand of ice had been laid upon his heart» [53, p. 2]. «Очі його стали темні, як аметист, і зайшли слізьми. На серце ніби лягла крижана рука» [39, с. 3]. У наведеному фрагменті Р. Доценко передає метафору холоду і страху через образ «крижаної руки», що додає емоційності й наголошує на раптовому почутті страху та відчаю. «Time is jealous of you, and wars against your lilies and your roses» [53]. Переклад Р. Доценка: «Час — ревнивий, він зазіхає на ваші троянди й лілеї» [39]. «Лілії і троянди» в Уайльда є метафорою юності та

краси, і в перекладі вони точно передають образ часу, що заздрісно руйнує молодість і красу. Завдяки цим влучним описам автор і стає відомим своєю майстерністю створювати метафори, які багатозначно передають ідеї та внутрішній світ героїв. Метафори в його тексті не лише роблять мову яскравішою, але й є своєрідними «ключами» до розуміння глибинних тем твору — краси, молодості, морального розкладу та психологічного розщеплення особистості. Для українського читача важливо, щоб ці образи зберігали свою виразність і значущість. Р. Доценко вміло адаптує метафори, використовуючи такі прийоми, як підсилення емоційності, конкретизація та вибір українських відповідників, які додають тексту легкості, природності й зрозумілості.

Один з прийомів, які використовує Р. Доценко у перекладі, це збереження емоційного контрасту в метафорах. Ще одним з прийомів є персоніфікація абстрактних понять для емоційної глибини. Автор оригіналу часто використовує персоніфікацію для передачі емоційного стану героїв або глибшого значення. Це робить текст метафоричним і поетичним, в той час як Р. Доценко зберігає ці образи, надаючи їм українського колориту та зберігаючи поетичний тон. В романі чимало метафор спрямовані на створення різкого контрасту між зовнішністю героїв та їхньою внутрішньою сутністю. Доценко підсилює контраст у перекладі, зберігаючи специфічну структуру образів, але роблячи їх більш зрозумілими українському читачеві.

Уайльд часто звертається до метафор, що підсилюють відчуття неминучої трагедії. Р. Доценко в перекладі обирає слова, які зберігають цей відтінок і роблять емоційну складову тексту насиченішою. «His beauty had been to him but a mask, his youth but a mockery» [53]. «Його краса була для нього лише маскою, а юність — насмішкою» [39]. Використання слова «насмішка» передає глибоке відчуття марності життя Доріана. Це підкреслює фаталістичний аспект його існування, де краса і юність є не подарунком, а

пасткою, що призводить до трагедії. Р. Доценко зберігає відчуття приреченості героя через сильні емоційно насичені слова.

Часто Уайльд використовує метафори для ілюстрації внутрішнього розпаду Доріана. Р. Доценко посилює ці контрасти, використовуючи яскраві українські образи, щоб створити більш різке відчуття відрази або розпачу. «Each sin would mar its fairness». «Кожен гріх паклюжитиме його красу». В оригіналі «mar» означає «зіпсувати», але Доценко обирає слово «паплюжити», яке додає емоційного забарвлення й підкреслює деградацію краси під впливом гріха. Це робить образ більш виразним, наголошуючи на драматизмі морального падіння. Таким чином, прийом трансформації метафоричних образів у перекладі Р. Доценка дозволяє не просто зберегти смислове навантаження оригіналу, але й поглибити емоційний і символічний рівень образів, які набувають нових відтінків у контексті української мови.

II. *Заміна або адаптація культурних реалій.* Це є другим прийомом перекодування екфрастичної образності в перекладі Р. Доценка. Деякі поняття та реалії британської культури можуть бути малозрозумілими для українського читача. Доценко замінює їх або адаптує, роблячи текст більш доступним, водночас зберігаючи зміст: «The heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn» [53]. «Густий аромат бузку або ніжні пахощі рясно квітучого глоду» [39]. Адаптація назв рослин («briar» – «глід»), які більш зрозумілі українському читачеві, допомагає зберегти сенсорне враження від опису, уникаючи незрозумілих термінів.

Оскільки «Портрет Доріана Грея» написано в контексті англійської вікторіанської культури, багато елементів можуть виявитися незнайомими українській аудиторії. Заміна або адаптація реалій допомагає усунути культурну відстань, не змінюючи при цьому ідеї твору і забезпечуючи його точне сприйняття. Виділено такі основні аспекти цього прийому:

1. *адаптація реалій англійської природи* - багато описів природи, рослин або інших елементів навколишнього середовища можуть бути специфічними для британської культури. Наприклад, деякі рослини, які описує Уайльд, мало відомі або зовсім не зустрічаються в Україні. Р. Доценко обирає ті українські відповідники, які зберігають образність, але роблять її зрозумілішою. «The heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn»[53, p. 16]. «Густий аромат бузку або ніжні пахощі рясно квітучого глodu»[39, с. 17]. Уайльд використовує образ «pink-flowering thorn», що описує декоративний кущ з рожевими квітами, характерний для Англії. Доценко перекладає його як «рясно квітучий глід», що є набагато знайомішою рослиною для українського читача. Така адаптація зберігає сенсорну образність і додає їй локального колориту;

2. *заміна культурних і соціальних атрибутів* - оскільки Уайльд описує побут і звички вікторіанського вищого суспільства, деякі предмети та деталі могли б здатися дивними або малозрозумілими українському читачеві. Щоб забезпечити точність сприйняття, перекладач замінює їх на більш близькі українські еквіваленти: «The faded gilt frame and dusty canvas» [53, p. 42]. «Потемніла позолочена рама й запилене полотно» [39, с. 41]. Слово «gilt» (золочений) може сприйматися як складне й незвичне, тому Доценко обирає словосполучення «позолочена рама», що передає візуальне зображення і робить його природнішим. Заміна на «потемніла» також додає відчуття старіння й занедбаності;

3. *вибір зрозумілих назв та понять* - деякі терміни, пов'язані з британськими культурними реаліями, можуть не мати точних відповідників українською мовою. В таких випадках Р. Доценко обирає максимально наближені терміни або створює їхні адаптовані аналоги: «The red brick houses with their flower-covered balconies»[53]. «Червоні цегляні будинки з квітучими балконами»[39]. Хоча червона цегла менш характерна для української архітектури, Доценко зберігає цей елемент, але не додає зайвих пояснень, які

можуть сповільнити сприйняття тексту. Він залишає «квітучі балкони», адже це зрозумілий образ, що передає дух вікторіанської епохи;

4. *адаптація специфічної лексики* - Уайльд використовує багато специфічної лексики для опису речей, одягу, інтер'єру, характерних для Англії 19-го століття. Щоб не порушувати стиль і ритм тексту, Доценко замінює або адаптує такі слова, щоб вони природно вписувалися в український контекст: «A settee covered in pale silk» [53]. «Софа, оббита світлим шовком»[39]. Тут «settee» — термін, який в англійській мові означає різновид невеликого дивана. Доценко адаптує його як «софа», що є зрозумілішим терміном для українського читача. Таким чином, заміна або адаптація культурних реалій дозволяє перекладачеві зробити текст доступнішим і зрозумілішим для українського читача, не порушуючи його естетики та символіки. Р. Доценко намагається зберегти дух твору, передати специфіку оригінального тексту, одночасно адаптуючи його до культурного контексту українського читача. Це допомагає українській аудиторії краще зрозуміти і сприйняти атмосферу й настрій, які Уайльд створив у романі, без відчуття культурної дистанції або втрати змісту;

5. *конкретизація і деталізація описів* - цей пункт є важливим прийомом перекладу, коли йдеться про передачу образності й екфрастичних елементів. В естетиці Уайльда велике значення мають деталі, які створюють атмосферу та збагачують внутрішній світ героїв, підкреслюючи їхні емоції, психологічні стани й моральні протиріччя. Конкретизація допомагає українському читачеві не лише побачити ці деталі, але й повною мірою відчутти образність, яку Уайльд втілює через інтенсивні описи. Завдяки деталізації, Доценко створює яскраві образи, зберігаючи ту саму атмосферу, що й оригінал, але надає читачеві більше конкретної інформації, яка поглиблює сприйняття описаного. Це дозволяє читачеві легко «візуалізувати» сцени та проникнути у настрій тексту, що особливо важливо для творів з екфрастичними описами, як-от «Портрет Доріана Грея». Можна зазначити такі особливості перекладу екфрастичних описів у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»:

1. *деталізація для створення більш виразного екфразтичного опису предметів* - Уайльд часто описує інтер'єри, речі, одяг чи аксесуари, щоб відобразити естетичні вподобання й психологічний стан героїв. Доценко деталізує ці описи, роблячи їх більш виразними, що дозволяє читачеві побачити ці предмети у яскравішому світлі: «He was lying on a silk-covered couch, looking at the yellow book» [53]. Переклад Р. Доценка: «Він лежав на шовковому дивані, вдивляючись у жовту обкладинку книжки» [39]. Додавши «вдивляючись у жовту обкладинку», Доценко акцентує на книзі, яка символізує згубний вплив на Доріана. Це додає уваги до самого акта читання і підкреслює значення цієї книги як провідника у світ аморальності;

2. *підсилення відчуття атмосфери через зорові й сенсорні деталі* - екфразтичні описи в Уайльда часто передають не лише зовнішні риси предметів, але й атмосферу. Доценко вдається до сенсорних деталей, щоб зробити цю атмосферу більш інтенсивною та відчутною для українського читача: «The room was filled with the scent of roses» [53]. «Кімната була наповнена важким ароматом троянд, який плив у повітрі, мов солодкий чад» [39]. Тут Доценко додає «важким ароматом», «плив у повітрі» і «мов солодкий чад», що посилює атмосферу кімнати, роблячи її важкою, майже задушливою, і водночас привабливою. Це допомагає створити символічне відчуття краси, яка, хоча і захоплює, має відтінок небезпеки або занепаду;

3. *деталізація жестів і міміки героїв для кращого відображення їхнього психоемоційного стану* - у романі багато уваги приділяється міміці та рухам героїв, які відображають їхні внутрішні конфлікти і душевний стан. Доценко деталізує описи жестів та виразу облич, щоб підкреслити психологічні нюанси. «He smiled» [53]. «Він посміхнувся ледь помітною, майже іронічною усмішкою» [39]. Додавання «ледь помітною, майже іронічною» створює більш чітке уявлення про почуття і наміри героя. Це додає додатковий рівень розуміння психологічного стану Доріана, його зростаючої байдужості та цинізму;

4. *використання додаткових епітетів для створення глибшого символізму* - Доценко застосовує епітети для деталізації і підсилення символічного значення описів, надаючи їм нових відтінків і акцентів, які могли б залишитися непоміченими у більш лаконічному перекладі: «The light in the room faded» [53]. «Світло в кімнаті поступово згасало, залишаючи лише примарні тіні» [39]. Додавши «поступово згасало» і «лише примарні тіні», переклад підсилює відчуття наближення чогось невідворотного й небезпечного, а також створює темний, майже містичний настрій, який пов'язаний із темами смерті та занепаду, що є важливими для роману. Таким чином, конкретизація і деталізація екфразистичних описів у перекладі Доценка дозволяє не лише зберегти стиль Уайльда, але й поглибити атмосферу й передати емоційне навантаження. Це робить текст більш багатограним і виразним, дозволяючи українському читачеві не лише «побачити», але й відчутти образи, створені Уайльдом. Портрет Доріана є ключовим символом, який втілює його совість та моральне зіпсуття. Доценко зберігає символічне значення образів, вибираючи лексичні засоби, що максимально точно передають філософський підтекст. Уайльд використовує поетичну мову для створення атмосфери декадансу, і перекладач зберігає цей стиль, збагачуючи текст такими образними висловами, як: «He had the look of one who had kept himself unspotted from the world» [53]. «Він мав вигляд того, хто зумів залишитися неоскверненим світом» [39].

Доценко обирає слово «неосквернений» для збереження поетичної інтонації та символіки чистоти, що притаманні тексту Уайльда. Четвертий пункт є важливим прийомом перекладу, особливо коли йдеться про твори з глибоким філософським підтекстом, як-от «Портрет Доріана Грея». Автор створює багатопланові символічні образи, які часто мають підтексти, пов'язані з моральними дилемами, естетикою та психологічними аспектами. Посилення символічного змісту дозволяє перекладачеві зберегти не тільки емоційний і сенсорний вплив тексту, але й передати алегорії, метафори та глибокий

філософський сенс, які є важливими для розуміння задуму автора. Доценко, працюючи з символічним змістом, додає епітети, підсилює образність і адаптує символи для українського читача, що дозволяє максимально точно передати прихований сенс тексту і зробити його близьким за відчуттям до оригіналу;

5. посилення символічної значущості через додаткові епітети - ексфрастичні описи, пов'язані з портретом Доріана, мають особливе значення, адже портрет стає уособленням його душі. Перекладач підсилює образність за допомогою епітетів, щоб передати зростаючу темряву та моральний занепад героя: «The face in the picture changed» [53]. «Обличчя на портреті поступово змінювалося, набуваючи страшних і потворних рис» [39]. У цьому випадку Доценко не просто зазначає факт змін на обличчі, а додає епітети «страшних» і «потворних», які підсилюють символізм портрета як індикатора морального розкладу Доріана. Це додає тексту психологічної глибини й підсилює символічний зв'язок між зовнішністю героя та його внутрішнім станом;

6. збереження та підкреслення символіки кольорів - можна помітити як автор часто використовує кольори для позначення певних моральних чи естетичних ідей. Доценко обережно зберігає кольорову палітру, одночасно підсилюючи символіку, пов'язану з кольорами, щоб зробити образи більш насиченими і виразними: «He would examine the scarlet lips»[53]. «Він уважно розглядав ці яскраво-червоні, мов кров, вуста»[39]. В данному уривку збережено символіку червоного кольору за допомогою додавання порівняння «мов кров», що підсилює зв'язок кольору з темами пристрасті, небезпеки, а також нагадує про зростаючий злочинний аспект Доріанової особистості;

7. підкреслення психологічного й морального контексту через додаткові символічні образи - Доценко використовує додаткові елементи опису, щоб поглибити моральний і психологічний зміст деяких сцен. Це дозволяє створити атмосферу, яка відображає внутрішню боротьбу героя, його сумніви

й страх перед власними вчинками. «He looked at the mirror, seeing his face for the first time as if it belonged to someone else» [53]. Додавши «мов обличчя незнайомця, що викликає страх і неприязнь», Доценко посилює психологічний конфлікт Доріана, який починає усвідомлювати наслідки своєї деградації. Це додає сцені символічного значення, підкреслюючи, що він втрачає зв'язок із власною особистістю;

8. *посилення контрастів між світлом і темрявою для підкреслення символіки морального вибору* - Уайльд часто використовує контрасти між світлом і тінню, щоб символізувати боротьбу добра і зла в душі героя. Доценко підсилює ці контрасти через додаткові описи, що дозволяє більш явно передати напругу і сум'яття Доріана. «There was a dim light in the room» [53]. «У кімнаті панувало тьмяне, майже примарне світло, яке створювало відчуття гнітючої самотності» [39]. Доценко додає «майже примарне світло» і «гнітюча самотність», що підсилює символічний підтекст сцени. Таким чином, світло стає носієм атмосфери занепаду й ізоляції, в якій опинився Доріан;

9. *передача філософського підтексту через інтенсивність опису і символічні порівняння* - екфрастичні описи в романі часто включають філософські мотиви — роздуми про красу, мораль і життя. Доценко підсилює ці описи, щоб передати філософські міркування автора, збагачуючи текст символічними порівняннями. «Beauty is a form of Genius — is higher, indeed, than Genius, as it needs no explanation» [53]. «Краса — це форма геніальності, що перевершує саму геніальність, адже вона самодостатня і не потребує пояснень» [39]. Тут Доценко додає «вона самодостатня», що підсилює символічне значення краси як абсолютної цінності для Доріана. Така конкретизація дозволяє українському читачеві краще зрозуміти ідею, що краса — це не просто естетична категорія, а філософський принцип;

10. *збереження символічних мотивів розкладу й спустошення* - важливий символічний мотив роману — це деградація, яка фізично

відображається на портреті Доріана. Ростислав Доценко зберігає цей мотив, підсилюючи його через яскравіші описи розкладу і деградації, щоб передати поступове руйнування моральних цінностей героя. «The lines on the portrait grew deeper» [53]. «Лінії на портреті дедалі глибшали, перетворюючись на глибокі зморшки, що спотворювали його обличчя» [39]. Переклад додає «глибокі зморшки» і «спотворювали його обличчя», що підсилює символіку розкладу. Такий опис стає символом морального руйнування і гріховності, які Доріан переносить на свій портрет, залишаючись зовні красивим, але внутрішньо спустошеним. Таким чином, посилення символічного змісту екфразтичних описів у перекладі Р. Доценка дозволяє зберегти морально-філософське багатство роману Уайльда. Це наближує українського читача до естетичних ідей автора, передаючи складні образи і символіку твору, збагачену філософськими та психологічними підтекстами.

11. *відтворення сенсорної деталізації* – в описах простору, запахів та звуків Уайльд створює насичені образи, що підсилюють емоційне сприйняття. Доценко максимально точно відтворює ці деталі. «The studio was filled with the rich odor of roses» [53, p.3]. «Майстерня була сповнена насиченим запахом троянд» [39, с. 2]. П'ятий пункт, або ж адаптація культурних та історичних реалій, є надзвичайно важливим у перекладі художніх творів, особливо коли йдеться про твори, насичені культурними або історичними алюзіями. Уайльд в «Портреті Доріана Грея» послуговується багатьма культурними, історичними й навіть міфологічними символами, що відображають епоху та філософські ідеї, поширені у вікторіанському суспільстві. Для українського читача певні культурні реалії можуть бути менш зрозумілими через відмінності історичного та культурного контексту, і перекладач мусить вирішити, чи адаптувати ці реалії для ближчого сприйняття читачем, чи зберегти їх у вигляді пояснень чи приміток. Роман Р. Доценка знаходить баланс між збереженням англійських реалій і делікатною адаптацією, коли

культурні чи історичні контексти потребують пояснення або навіть заміни на більш зрозумілі українському читачеві образи.

Уайльд вдається до численних згадок про відомих особистостей, чиї імена можуть бути менш відомими для українського читача. Перекладач вирішує, чи варто їх залишати без змін, чи додавати примітки або замінювати на більш зрозумілі еквіваленти. У романі згадується ім'я Адріана, римського імператора, відомого своїм інтересом до філософії й естетики. Перекладач залишає ім'я без змін, але виносить коментар, щоб надати українському читачеві культурний контекст. Тут Доценко не адаптує ім'я, але пояснює значення постаті через примітки, щоб допомогти читачеві зрозуміти, чому цей імператор був важливим символом для Уайльда. Деякі англійські реалії, наприклад, аристократичні титули або поняття, що пов'язані з культурними явищами вікторіанської доби, не мають точних відповідників в українській мові, і перекладач повинен зберегти їх символічний сенс: «Lord Henry had a certain nonchalance» [53, p. 40]. «Лорд Генрі мав своєрідну невимушеність і зневагу до загальноприйнятих норм» [39, с. 38].

Тут Доценко додає «зневагу до загальноприйнятих норм», щоб українському читачеві стало зрозуміло, що має на увазі автор, адже для англійського аристократа це не просто манера поведінки, а особлива культура поведінки вищого світу. Також Доценко вдається до заміни історичних деталей на близькі за значенням українські еквіваленти, у деяких випадках, щоб зберегти загальний сенс і стилістичну цінність тексту, перекладач може замінювати культурні деталі на більш зрозумілі українському читачеві еквіваленти. Уайльд описує інтер'єри, використовуючи символіку, характерну для англійських маєтків. Доценко вводить слова «розкішний декор» або «світські інтер'єри», що більше асоціюється з українською архітектурою і культурою, але водночас зберігає ідею багатства і розкоші. Така адаптація не спотворює оригінал, але робить його зрозумілішим для читача, зберігаючи загальний настрій.

Протягом роману можна побачити як вдало вдається Доценку зберегти культурну атмосферу Лондона через зображення міста та соціальних реалій. Уайльд описує Лондон та його особливості через деталі, що могли бути менш зрозумілими українському читачеві кінця ХХ століття. Доценко намагається зберегти атмосферу міста, адаптуючи певні образи. Доценко додає деталі «сирої і холодної пори», щоб підсилити атмосферу Лондона та допомогти читачеві уявити типовий пейзаж міста з його характерним кліматом. Це дозволяє зберегти символічну атмосферу, характерну для твору Уайльда. У деяких випадках Доценко додає примітки, які пояснюють значення історичних чи соціальних реалій, специфічних для англійської культури. Оригінал: Згадка про клуби для джентльменів у Лондоні, що мали своєрідні традиції. «Він відвідав свій клуб — заклад, куди англійські джентльмени приходили, щоб провести час за розмовою й відпочинком від світського життя».

У цьому випадку примітка дозволяє українському читачеві зрозуміти, чим були такі клуби у вікторіанському Лондоні та яке значення вони мали для соціального статусу. Доценко вдається вдало адаптувати реалії щодо англійських свят або церемоній. Деякі події або традиції, описані в тексті, мають символічне значення і нерозривно пов'язані з культурою, але можуть бути невідомими українському читачеві. У таких випадках перекладач намагається передати символіку цих традицій, роблячи їх більш зрозумілими, наприклад, згадки про свято «Майський бал» в англійській традиції. Доценко не просто зазначає назву свята, але додає коментар, що дозволяє українському читачеві зрозуміти його символічне значення.

Таким чином, адаптація культурних і історичних реалій у перекладі Доценка забезпечує точне розуміння культурного контексту, збагаченого екфразистичними образами, що робить роман Уайльда більш доступним для українського читача. Це зберігає автентичність тексту, водночас дозволяючи читачеві краще зануритись у специфіку епохи та соціального контексту. Наведу більше цитат із п'ятого пункту, де Р. Доценко, перекладаючи роман

«Портрет Доріана Грея», адаптує культурні й історичні реалії, роблячи текст ближчим для українського читача. Усі ці прийоми допомагають досягти не тільки семантичної, але й емоційно-естетичної точності перекладу. Доценко не лише точно передає зміст, а й дбайливо зберігає поетичність і емоційний спектр, що робить переклад «Портрета Доріана Грея» вишуканим і глибоким твором українською мовою.

Переклад Р. Доценка сприяє глибокому осмисленню твору для українських читачів, оскільки він передає не тільки зовнішні факти, але й духовні, моральні та філософські аспекти, які є суттєвими для розуміння творчості Уайльда. У цьому контексті переклад слугує не лише мовним мостом між культурами, але й засобом для дослідження глибоких тем, таких як моральність, естетика, краса і мистецтво. Переклад роману є значущим вкладом у українську літературну традицію. Основними труднощами перекладу були точність передачі стилю Уайльда, адаптація культурних та філософських концептів для української аудиторії. Аналіз конкретних фрагментів оригіналу та перекладу показує, як перекладач зберіг авторську естетику і глибину філософських роздумів. Переклад Р. Доценка зберігає оригінальність і багатогранність екфрастичних образів роману Вайльда, дозволяючи українському читачеві не лише уявити портрет, але й відчутти його емоційний та символічний вплив. Завдяки ретельному підбору лексики та стилістичних прийомів, Доценко передає атмосферу декадансу та моральної двозначності.

ВИСНОВКИ

Дослідження семантико-стилістичних особливостей екфразичної образності роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» в українському перекладі Романа Доценка дозволяє зробити кілька важливих висновків, які стосуються теоретичних аспектів екфразису як художнього прийому і конкретних перекладацьких рішень, що були застосовані для збереження ідеї та художньої цілісності роману в перекладі. Насамперед варто взяти до уваги, що екфразис становить собою важливий елемент літературної образності, який дозволяє письменнику не лише передати ідейно-естетичний зміст творів мистецтва словесними засобами, а й поглибити семантику власного твору, розкриваючи його ідейно-філософські аспекти. Письменник не лише описує конкретні предмети мистецтва, розкриваючи словесними засобами їхній ідейно-естетичний зміст, а й використовує екфразис для поглиблення семантики власного твору, для передачі різноманітних ідейно-філософських значень.

У теоретичній частині дипломної роботи було проаналізовано специфіку українського перекладу роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея», виконаного Ростиславом Доценком. Було досліджено еволюцію перекладів цього твору в українській літературній традиції, виокремлено місце перекладу Доценка серед інших. Теоретичний аналіз дозволив визначити, що переклад Ростислава Доценка вирізняється з-поміж інших завдяки високій художній майстерності, точності передачі стилістики оригіналу та збереженню культурно-історичного контексту твору. У романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» екфразичні образи є важливими інструментами для розкриття внутрішнього світу персонажів, передання конфлікту між зовнішнім і

внутрішнім, і символічного значення портрета, що є центром всієї оповіді. Стильові та смислові нюанси, які передаються через ці образи, служать важливим аспектом для розуміння не лише теми гріха і покарання, а й філософської концепції мистецтва, яке має здатність відображати й трансформувати реальність. Несамовита образність «Портрета Доріана Грея» стає важливим засобом розкриття внутрішнього життя героїв, передачі їхніх внутрішніх і зовнішніх конфліктів, символічного значення портрета «Я», центр усієї історії. Стилiстичні та смислові відтінки, передані цими образами, є важливими аспектами в розумінні не лише теми злочину та покарання, а й філософської концепції мистецтва, здатного відображати й перетворювати дійсність.

Основна частина роботи була присвячена аналізу екфрасичних образів у романі та їхнього перекодування українською мовою. Було виявлено, що екфрасиси в романі Уайльда мають кілька типів, включаючи описи художніх творів, портрети та символічні зображення. У дослідженні встановлено, що Ростислав Доценко використовує широкий спектр перекладацьких прийомів, таких як адаптація, трансформація і збереження стилістичних засобів оригіналу. Експериментальний аналіз показав, що перекладач зумів максимально точно відтворити образність та емоційно-естетичний потенціал екфразисів, зберігаючи водночас автентичність уайльдівського тексту. Перекладач вдало зберіг основні смислові акценти, на яких будуються екфрасичні елементи, але водночас він адаптував деякі стилістичні й культурні аспекти для українського читача. З огляду на переклад екфрасичних описів у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» Р. Доценком, було виявлено такі особливості, як поглиблення настрою через чуттєві деталі, використання контрасту між світлим і темним, додавання уточнюючих деталей у описах предметів, детальна міміка та жести, які передають внутрішню сутність персонажа. Ці аспекти перекладу демонструють, як Р. Доценко зберіг стилістичну та філософську глибину

Уайльда, адаптуючи текст для української аудиторії. Вибір лексичних засобів та синтаксичних конструкцій, застосованих для передачі опису портрета, створює відчуття емоційної глибини, яке є важливим для збереження філософської та психологічної гами роману. Екфрастичні елементи у романі можна класифікувати за типами залежно від їхньої функції та значення (опис мистецьких творів, описи меблів і предметів, зображення, які створюють емоційну напругу або відчуття таємниці через сенсорні деталі (запах, світло, текстуру), метаморфозний екфразис, що описує зміни в портреті Доріана, які відображають його моральну трансформацію. Завдяки використанню цих типів екфразису Уайльд створює багатопланове зображення внутрішніх і зовнішніх конфліктів героїв, створюючи тим самим роман про зв'язок між мистецтвом, мораллю та людською душею посилює філософські ідеї. Перекладач також використовує семантично багаті слова, які дозволяють точніше передати художній контекст, зберігаючи ідеї Уайльда, однак при цьому відчувається його власний стиль, який додає перекладу своєрідної барви.

Дослідження показує, що переклад Р. Доценка є не лише лінгвістично коректним, а й глибоко осмисленим твором, у якому зберігається ідейно-художня цілісність оригіналу. Використання екфрастичних образів у перекладі відображає перекладацьку майстерність, здатність зберігати художні та філософські смисли при адаптації культурного контексту. Таким чином, переклад «Портрета Доріана Грея» є не лише лінгвістичним актом, але й важливою культурною практикою, яка дозволяє українському читачеві поринути в складний і багатогранний світ О. Уайльда. Перекладач Р. Доценко використовує різноманітні синтаксичні і лексичні засоби, щоб передати екфрастичні образи та стилістичні особливості роману О. Уайльда українською мовою. Говорячи про лексичні засоби, можна навести такі приклади.

I. *Збереження художніх образів.* Важливими є також художні образи, які перекладач зберігає, навіть якщо для цього потрібно шукати відповідні лексичні одиниці в українській мові. Наприклад, метафори, пов'язані з портретом, змінами в зовнішності або внутрішньому стані героїв, перекладаються так, щоб зберігався їхній символізм і глибина.

II. *Адаптація афоризмів і парадоксів.* Уайльд часто використовує в своїх творах афоризми і парадокси, які є важливою частиною його стилю. Перекладач уміло адаптує ці елементи для української мови, зберігаючи їхній ідейно-естетичний зміст. Наприклад, афоризми на кшталт «Youth is the only thing worth having» можуть бути адаптовані так, щоб зберегти їхню виразність і лаконічність в українському варіанті, підлаштовуючи під мовні особливості.

III. *Лексичні трансформації для точності й емоційної насиченості.* У роботі з лексикою Р. Доценко звертається до варіативності слів, що дозволяє створити більш емоційно насичене та точно передане значення, наприклад, через заміну слів «портрет» на «зображення», що дає більш багатозначне тлумачення образу.

Щоб передати екфрастичні образи та стилістичні особливості роману О. Уайльда, використовуються такі синтаксичні засоби.

I. *Збереження високого стилю за допомогою синтаксичних варіацій.* Ростислав Доценко обирає складні синтаксичні конструкції для передачі емоційної насиченості та високого стилю автора, що відповідають інтелектуальній суті оригінального роману. Наведемо у приклад описи портрета, де кожен штрих має величезне значення. Р. Доценко використовує складні речення з численними епітетами та описами, щоб передати повноту значень.

II. *Використання інверсії.* У текстах О. Уайльда зустрічаються складні синтаксичні конструкції та інверсії. Вони підкреслюють урочистість і

естетизм мови, в той час як перекладач використовує їх для збереження цього стилістичного ефекту в українському перекладі. Візьмемо у приклад «Youth is the only thing worth having», що може бути адаптовано з використанням інверсії в українському варіанті, щоб зберегти акцент на фразі й підвищити її значущість: «Лише молодість варта того, щоб її мати».

III. *Використання складних синтаксичних конструкцій.* Перекладач використовує складні синтаксичні конструкції для точного відтворення стилю Уайльда. Важливі деталі й нюанси, що зберігає Доценко під час перекладу роману, додають глибини тексту. Це стосується і складних речень, і багатоскладових описів, особливо коли мова йде про екфразистичні образи, де кожне слово має велике значення для повноти передачі атмосфери твору.

Перекладач застосував різноманітні лексичні (адаптація афоризмів і парадоксів, збереження художніх образів) й синтаксичні засоби (використання інверсії, як-от: «Youth is the only thing worth having», «лише молодість варта того, щоб її мати») для підкреслення іронії та афористичності перекладач зберігає стислість і чіткість висловлювань, які притаманні стилю О. Уайльда, що відповідає вимогам культурно-історичного контексту, роблячи переклад доступним та зрозумілим для українського читача, зберігаючи при цьому художню цілісність та естетичну значимість твору.

У представленому до захисту дослідженні було було з'ясовано деталі адаптації такого складного художнього образу, як екфразису, в українському перекладі Р. Доценка, який зумів зберегти не лише його візуальну складову, а й оригінальну символічну та емоційну значимість для усього твору, зберегти їхню вагомість у розкритті моральних, філософських та естетичних концепцій твору. Перекладачем для цього було застосовано специфічні мовні стратегії. Зокрема, Р. Доценко для збереження самобутнього стилю О. Уайльда особливу увагу приділив процесу адаптації метафор, прикметників і синтаксичних структур, фокусуючись не тільки на лексичних трансформаціях,

а й на збереженні емоційного відтінку тексту через синтаксичні особливості. Перекладачу вдалося створити міжкультурний міст між англійським та українським сприйняттям образів, описаних у романі.

Отже, враховуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що переклад Р. Доценка є не лише лінгвістично адекватним, а й художньо виваженим, оскільки перекладач вдало передає всі стилістичні та ідейно-філософські нюанси оригіналу, зберігаючи при цьому мовно-культурну специфіку української мови та забезпечуючи цілісність художнього образу твору. Екфрастична образність у романі «Портрет Доріана Грея» виступає важливим інструментом для розкриття філософських ідей, а переклад Р. Доценка демонструє високу майстерність у збереженні цієї образності та її адаптації до українського читача. Усе це робить український переклад роману повноцінним і художньо цілісним твором, дозволяючи по-новому сприйняти процеси культурної взаємодії, зокрема через призму екфрастичних образів у перекладі класичних художніх творів.

У практичному розумінні наведені вище результати можуть бути корисними для подальших досліджень у сфері перекладознавства. Виявленні мовні, стилістичні та культурні прийоми, які дозволили Р. Доценкові зберегти глибину та багатозначність оригінального тексту О. Уайльда, можуть стати основою для розробки нових методичних рекомендацій для перекладу складних художніх текстів. Робота зосереджена на детальному аналізі специфіки перекладу екфрастичних образів в українській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т.П. Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську та російську). К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 336 с.
2. Акімова О.В. Етика та естетика Оскара Уайльда / За ред. Н.Я. Дияконої. - Санкт-Петербург: Алетейя, 2008. 189 с.
3. Анікст А.А. Оскар Уайльд та його драматургія. Уайльд О. Вибрані твори: в 2 т. - Москва: ГІХЛ, 1960. Т. 1. С. 5-26.
4. Білорус М., Адаменко М., Пісарєв Д. та ін. Він просто йде...: Зб. до ювілею Ростислава Доценка. К.: Задруга, 2001. С. 280.
5. Бовсунівська Т., Бобрик Р., Виноградов О., Генералюк Л. Та ін. Екфразис: Вербальні образи мистецтва; пер. з англ. І. Малішевської, з пол. та рос. Д. Литовченка. К.: ВПЦ «Київський університет», 2013; розділ Екфразис у контексті *correspondance des arts*, С. 199-214.
6. Бочкарьова Н.С. Екфрастичні жанри в класичній та сучасній літературі. Перм: Пермський державний науково-дослідний інститут, 2014.
7. Будур Н. Англійська літературна казка. Англійська літературна казка XIX-XX ст. – Москва: ТОВ «Новина», 1997. З. 357-362.
8. Брагінська, Н.В. Екфразис як тип тексту: (До проблеми структурної класифікації. С.Б. Бернштейн (Ред.), Слов'янське та балканське мовознавство (с. 259-283). Москва: Наука (1977).

9. Валова О.М. Казки Оскара Уайльда: (Гене́за – структура – інтерпретація): автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Нижній Новгород, 1999. 16 с.
10. Воеводін О.П. Естетика граматики почуттів. Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: зб. Наук. Пр. К.: Віпол, 2003. Вип. 11. С. 9-13.
11. Волошина О. Стилiстичнi особливостi використання сенсорної лексики в романi О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» // Лiнгвiстика тексту. Стилiстичнi та контекстуальнi вияви лексичних i граматичних одиниць. 2013. С. 333-338.
12. Генералюк Л. Екфразис у контексті *korespondentami des arts*. Наукові записки. Серіє: Філологічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 52-77.
13. Гервер Л. Л. Музыка и музыкальная мифология в творчестве русских поэтов (первые десятилетия XX века). М.: Индрик, 2001. – 248 с.
14. Геллер Л. Екфрасис, або Відслонення прийому. Декілька питань і Теза // «Невиможно виразне»: Екфрасис та проблеми репрезентації візуального у художньому тексті. М., 2013. С. 44-60.
15. Гомер. Іліада. Пісня 18. Переклад Бориса Тена. К.: Дніпро, 1978. С. 416.
16. Гонта І.А. Структурно-складні прикметники-метафори в американському сленгу та способи їх перекладу // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». 2009. Вип. 10. С. 349-353.
17. Головка А. Твори в 2-х томах. Андрій Головка (Видання класичної літератури 1986 року). 1 с.
18. Караткевіч У. Збірка творів. Уладзімір Караткевіч. Т. 3. Роман. Оповіді. Мінск: Маст. літ., 1988. 543 с.
19. Канарський А.С. Діалектика естетичного процесу. Діалектика естетичного як теорія чуттєвого пізнання. К.: Вища шк., 1979. 215 с.

20. Коломієць Л. Український художній переклад та перекладачі 1920-1930-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу». К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. С. 457-458, 462, 464.
21. Комар Л. Особливості перекладу англійських національних фразеологічних одиниць (реалії) // Молодь і ринок. №10 (69). 2010. С. 131-135.
22. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для интов и фак. иностр. яз. М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
23. Лебедева О.В. Мальовничий екфрасис в сучасному англійському оповіданні. Вісник БФУ ім. І. Канта. Філологія, педагогіка, психологія, 1, 48-54.
24. Лаврова А.А. Оскар Уайльд и категории суфийской философии, поэтики символики. URL:<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/966>
25. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. М.: Московский Лицей, 1996. 298 с.
26. Мних Р. Дмитрий Чижевский и визуальные искусства. Теория и история экфрасиса: итоги и перспективы изучения. Под ред. Т. Автухович. Siedlce, 2018. С. 88.
27. Мещерякова А. В. Образ Бэзила Хэллуорда в романе О. Уайльда «Портрет Дориана Грея»: экфрастический аспект // Мировая литература в контексте культуры. Пермь, 2012. С. 180-185.
28. Мещерякова А. В., Половинкина О. И. Экфрастические основы образа Сибиллы Вэйн в романе О. Уайльда «Портрет Дориана Грея» // Мировая литература в контексте культуры. Пермь, 2011. С. 293-297.
29. Марсель Пруст «У пошуках втраченого часу» /переклад Анатолія Перепади. – 2002.

30. Мечковская Н. Б. Семиотика: Язык. Природа. Культура: Курс лекций / Н. Б. Мечковская. – М.: Academia, 2004. – 432 с.
31. Приходько В. С. Экранные версии The Picture of the Dorian Gray: межкультурная интерпретация // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. 2011. Вып. 3 (15). С. 176-184.
32. Соколянський М. Г. Оскар Уайльд: Очерк творчества. Киев; Одесса, 1990.
33. Наконечна О.П. Естетичне як тип духовності: монографія. Рівне: УДУВГП, 2002. 202 с.
34. Остапчук А. С. Естетизм як художня домінанта моделювання італійського тексту в поезіях Оскара Уайльда. Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі. С. 125-126.
35. Основні віхи естетики Оскара Уайльда URL: https://studbooks.net/638028/literatura/osnovnye_vehi_estetiki_oskara_uaylda.
(дата звернення: 29.03.2023)
36. Овсієнко В. В. Доценко Ростислав Іванович. 2013. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1366701752>
37. Рубінс М. Пластична радість краси. Екфразіс у творчості акмеїстів та європейська традиція. СПб.: Академічний проект, 2003.
38. Уайльд О. Казки. К.: Школа, 2000.
39. Уайльд О. Портрет Доріана Грея: роман, п'єси / Оскар Уайльд; пер. з англ., передм. та прим. Ростислава Доценка. Х.: Фоліо, 2006.
40. Шаровська Н. Б. Естетизм як духовно-світоглядний феномен: дис, канд. Філософ. Наук: 09.00.08. Київ, 2015. 223 с.
41. Яценко Е. В. «Любите живопись, поэты...». Экфрасис как художественно-мировоззренческая модель. Вопросы философии, 2011. URL:

http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427(дата
звернення: 15.09.2018).

42. Alshammari J. Analyzing Arabic Translation Methods of English Similes: A Case Study of The Old Man and The Sea by Ernest Hemingway. *Theory and Practice in Language Studies*, 2016. 6(3), P. 485-494.
43. Ellman, Richard. *Oscar Wilde: Biographie*, 1993. P. 640-680.
44. Frankel, Nicholas. *Oscar Wilde's Decorated Books*. Ann Arbor: U of Michigan P, 2000.
45. Hough G. *The Last Romantics*. L.: University Paperbacks, 1961; Johnson R. V. *Aestheticism*. L.: Methuen & Co., 1969; Hewison R. *John Ruskin. The Argument of the Eye*. L.: Thames & Hudson, 1976.
46. Heffernan, James A. W. *Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*. 1993.
47. Lakoff G. *The Contemporary Theory of Metaphor // Metaphor and Thought / Ed. by A. Ortony*. 2nd ed. Cambridge Univ. Press, 1993. P. 202-251.
48. Langlotz, Andreas. *Idiomatic Creativity: A Cognitive-Linguistic Model of Idiom Representation and Idiom-Variation in English*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
49. Langacker R. W. *Assessing the cognitive linguistic enterprise. Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology / ed. by T. Janssen, G. Redeker*. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1999. P. 13–59.
50. *Oscar Wilde's Decorated Books* by Nicholas Frankel. Ann Arbor: U of MichiganP, 2000.
51. Punter, D. *A New Companion to the Gothic*. West Sussex: Wiley Blackwell, 2012.

52. Shamsaeefard M., Fumani M., Nemati A. Strategies for Translation of Similes in Four Different Persian Translations of Hamlet. *Linguistics and Literature Studies*. 2013. 1(3). P. 164–168.
53. Wilde, Oscar. *The Picture of Dorian Gray*. – Moscow Ikar Publisher, 2002.–289 p.
54. W. N. Braginskaya. The composition of “Paintings” by Philostratus the Elder //Text structure-81. – M., 1981. – 129-133 p.
55. Wigod, Jacob. «Keats’s Ideal in the Ode on a Grecian Urn» in *Twentieth Century Interpretations of Keats’s Odes* Editor Jack Stillinger. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1968.
56. W. Karatkevich. *You can't forget* / W. Karatkevich. - Mn.: Mast. Lit., 1982. — 43 p.
57. Shtanko L. Aestheticism as a principle of artistic creativity // *World literature in secondary educational institutions of Ukraine*. – 2007. – No. 4. – 31-34 p.
58. Wilyashenko G. A. Aestheticism O. Wilde in the novel "Portrait of Dorian Gray". – 62 p.
59. W. Koopman. (2014). *Ancient Greek Ekphrasis: Between Description and Narration*. PhD thesis. Retrieved from:
<https://dare.uva.nl/search?identifier=511a0974-315e-4072-b9fe-c9314c99ce68>
60. Webb Ruth. *Ekphrasis, Imagination and Persuasion in Ancient Rhetorical Theory and Practice*. – Farnham, England/Burlington, VT: Ashgate, 2009. P.17.
61. Wolovyn B. N. *Fundamentals of language culture* / Boris Nikolayevich Golovin. – M., 1980. - 320 p.

